

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra sociální pedagogiky

Veřejné opatrovnictví jako soudem nařízená podpora

Diplomová práce

Autor: Bc. Věra Kolářová Ruferová
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Slaninová, PhD.

Zadání diplomové práce

Autor: Věra Kolářová Ruferová

Studium: P16P0680

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: Veřejné opatrovnictví jako soudem nařízená podpora

Název diplomové práce AJ: Public trusteeship as a court-ordered support

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem diplomové práce bude popsat a analyzovat veřejné opatrovnictví jako soudem nařízenou podporu vykonávanou prostřednictvím veřejného opatrovníka a ve výzkumném šetření pak zjistit motivaci konkrétních veřejných opatrovníků k vykonávání této činnosti a subjektivně vnímané zdroje satisfakce. Bude využito kvalitativního výzkumného designu, metodou sběru dat bude polostrukturovaný rozhovor, data budou analyzována za využití elementů zakotvené teorie.

JURÍČKOVÁ, L., - FILKA, J., - IVANOVÁ K.: Opatrovnictví osob s duševní poruchou. Praha: Grada, 2014. 160 s., ISBN 978-80-247-4786-6. MAREČKOVÁ, J., - MATIAŠKO, M.: Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání: otázka opatrovnictví dospělých. Praha: Linde, 2010. 224 s., ISBN 978-80-7201-801-7. NAKONEČNÝ, M.: Motivace chování. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. 162 s. ŠVANCARA, J.: Psychologie emocí a motivace. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, 158 s. VÁGNEROVÁ, M.: Současná psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2014. 816 s., ISBN 978-80-262-0696-5. Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, ze dne 22. března 2012, In: Sběrka zákonů.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Slaninová, Ph.D.

Oponent: PhDr. Václav Škop, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce Mgr. Gabriely Slaninové, Ph.D., samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Děkuji vedoucí práce Mgr. Gabriele Slaninové, Ph.D., za odborné vedení a poskytování rad při zpracovávání diplomové práce.

Anotace

KOLÁŘOVÁ RUFEROVÁ, Věra. *Veřejné opatrovnictví jako soudem nařízená podpora*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 98 s. Diplomová práce.

Diplomová práce je zaměřena na veřejné opatrovnictví. V kontextu odborných pramenů je zde veřejné opatrovnictví akceptováno jako soudem nařízená podpora. Úvodní kapitoly vymezují veřejné opatrovnictví v legislativním rámci se zvláštním zřetelem k osobě veřejného opatrovníka a jeho kompetencím. Cílem diplomové práce je na základě odborné literatury popsat a analyzovat veřejné opatrovnictví jako soudem nařízenou podporu vykonávanou prostřednictvím veřejného opatrovníka a ve výzkumném šetření pak zjistit motivaci konkrétních veřejných opatrovníků k vykonávání této činnosti a subjektivně vnímané zdroje satisfakce. V souladu s cílem práce je využito kvalitativního výzkumného designu, který předpokládá získání dat v podobě jedinečných zkušeností účastníků výzkumu. Metodou sběru dat je polostrukturovaný rozhovor, předběžná struktura tazatelských položek poskytuje oporu pro zvolený výzkumný cíl, a je rovněž využito otázek doplňujících v souladu s potřebami výzkumníka a respondentů. Data jsou analyzována za využití elementů zakotvené teorie, konkrétně kódování a kategorizace.

Klíčová slova

Opatrovnictví, opatrovník, opatrovanec, omezení svéprávnosti, motivace, satisfakce

Annotation

KOLÁŘOVÁ RUFEROVÁ, Věra. *Public trusteeship as a court-ordered support*.

Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2017. 98 pp.

Diploma Thesis.

The diploma thesis is focused on public trusteeship. In the context of professional sources, public trusteeship is accepted as court-ordered support. The introductory chapters define public trusteeship in the legislative framework, with special regard to the person of the public thruster and his / her competencies. Objective of this diploma thesis is to describe and analyze, based on the scientific literature, the public trusteeship as a court-ordered support through a public thruster and to find out in the research investigation the motivation of concrete public thrusters to carry out this activity and the subjectively perceived source of satisfaction. In accordance with the objectives of the thesis, qualitative research design is used, which assumes the acquisition of data in the form of unique experiences of the research participants. The data collection method is a semi-structured interview, the preliminary structure of questionnaires provides support for the chosen research goal, and additional questions are used to complement the needs of the researcher and the respondents. The data are analyzed by using the elements of anchored theory, specifically coding and categorization.

Keywords

trusteeship, thruster, ward, limitation of legal capacity, motivation, satisfaction

Obsah

ÚVOD.....	8
1 STAV POZNÁNÍ A TEORETICKÝ BACKGROUND.....	11
2 LEGISLATIVNÍ A TEORETICKÉ VYMEZENÍ INSTITUTU OPATROVNICTVÍ	17
2.1 Teoretické přístupy – od medicínského modelu po model právní terapie.....	18
2.2 Vznik vztahu mezi opatrovníkem a osobou s omezenou svéprávností.....	20
2.3 Opatrovanec – osoba s omezenou svéprávností a důvody vedoucí k omezení svéprávnosti.....	22
2.4 Opatrovník – osoba jmenovaná soudem a jeho povinnosti.....	28
2.4.1 Povinnosti veřejného opatrovníka.....	30
3 KOMPETENCE VEŘEJNÉHO OPATROVNÍKA.....	35
3.1 Kazuistika.....	35
3.2 Vymezení souboru konkrétních kompetencí veřejného opatrovníka.....	38
4 MOTIVACE JAKO VNITŘNĚ PROBÍHAJÍCÍ PROCES SMĚŘOVÁNÍ K CÍLI. .45	
4.1 Pojmy související s motivačním procesem a jejich vymezení.....	45
4.2 Motivační teorie v kontextu veřejného opatrovnictví.....	48
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	52
5.1 Kvalitativní výzkumná strategie a její realizace v rámci autorského empirického šetření.....	53
5.1.1 Předvýzkum a stanovení výzkumných otázek.....	54
5.1.2 Metody výzkumu, popis výzkumného vzorku a průběh šetření.....	56
5.1.3 Interpretace výsledků výzkumu.....	57
5.2 Diskuze výsledků.....	64
6 ZÁVĚR.....	81
7 SEZNAM LITERATURY.....	83
8 PŘÍLOHY.....	89

ÚVOD

Tématem diplomové práce je veřejné opatrovnictví jako soudem nařízená podpora vykonávaná prostřednictvím veřejného opatrovníka. Důvodem výběru tématu je osobní a profesní zainteresovanost v tomto oboru.

Domníváme se, že tato činnost státní správy dosud není obecně ani veřejně příliš známým institutem. Opatrovnictví bývá chápáno především v souvislosti rodinných vztahů, tedy zastupování práv či správy majetku nezletilých osob. Se způsobem, jakým jsou řešena práva či finanční záležitosti osob dospělých věkem, ale omezených ve svéprávnosti, se setkáváme až jako profesionálové v oblasti pomáhajících profesí. Běžnou populaci nejspíš nenapadne přemýšlet o tom, jak vlastně tito lidé fungují s financemi a dalšími záležitostmi, které intaktní populace řeší každý den a bez váhání. Může to být zapříčiněno tím, že jak říká Marečková: „*Cítíme, že v České republice jsou lidé s postižením do značné míry neviditelní. Lidé s mentálním postižením jsou izolováni v institucionální péči za hradbami našich měst, navštěvují speciální školy, nevidíme je v samoobsluhách*“ (2010, s. 15).

Počet zletilých osob, které jsou z různých důvodů omezeny ve svéprávnosti (tedy ve způsobilosti k právním úkonům) podle našeho názoru není zanedbatelné množství. Osob, které potřebují opatrovníka, tedy další osobu, která by hájila jejich zájmy a práva, je podle zprávy ministerstva vnitra skoro čtyři tisíce všech obyvatel ČR¹. Těmto osobám je veřejný opatrovník ustanoven pouze v případě, že nemají nikoho jiného, kdo by se o ně staral². Znamená to tedy, že jde o osoby v rámci biologických vazeb vzájemně úplně cizí.

Jistě si umíme představit, případně víme z vlastní zkušenosti, jak složité a vyčerpávající je starat se o jinou, nějak omezenou osobu. U rodinných příslušníků se taková odpovědnost nebo vlastní omezení snáze snáší, protože k sobě máme citovou vazbu. Možná si neuvědomujeme složitost situace v případě, že mezi námi žádná vazba není, a přesto se musíme snažit se o svěřenou osobu postarat, jak nejlépe dovedeme, a ještě v rozumné míře plnit její přání a požadavky.

1 Údaj k 31.12.2015 – 36569, viz příloha č. 4

2 Veřejného opatrovníka má asi třetina z výše uvedených

Opatrovník je v případě dospělých osob soudem ustanoven pouze v případě, že posuzovaná osoba trpí nějakou duševní poruchou, chorobou³, případně kombinací obojího, což tuto funkci činí ještě náročnější.

Proto úkolem této diplomové práce bude veřejné opatrovnictví přiblížit a popsat jak z hlediska teoretického, tedy občansko-právního, protože je vždy určeno soudem, tak z hlediska praktického, které se týká samotného opatrovníka, osoby pověřené k výkonu soudního rozhodnutí a jeho činnosti.

Z vlastní zkušenosti se domníváme, že absolvent sociální pedagogiky má předpoklady tuto činnost vykonávat. Počty potřebných opatrovanců se každoročně zvyšují⁴, a proto by podle našeho názoru bylo přínosné veřejné opatrovnictví přiblížit hlavně studentům sociálních oborů.

V rámci veřejného opatrovnictví aplikujeme všechny znalosti i dovednosti, které po dobu studia sociální pedagogiky absolvent získá. Analýza právě z pohledu opatrovníků by podle našeho názoru mohla být přínosná dalším absolventům, tedy pomáhajícím pracovníkům, kteří si zvolí zaměstnání ve státní správě.

Předpokládáme, že dotazovaní pracovníci se budou vykazovat navzdory vnější motivaci v podobě výdělku, která je zřejmá, spíše motivací vnitřní a nikoli egoistickou, ale především altruistickou a v souladu s tím pro ně budou významné konkrétní zdroje satisfakce.

Dále předpokládáme, že prostřednictvím výzkumného šetření zjistíme velmi výrazný sociálně pedagogický přesah ze sociální práce, na který zatím v dostupných českých publikacích není vzhledem k této konkrétní činnosti brán zřetel, ani mu není věnován prostor.

Cílem diplomové práce je na základě odborné literatury popsat a analyzovat veřejné opatrovnictví jako soudem nařízenou podporu vykonávanou prostřednictvím veřejného opatrovníka a ve výzkumném šetření pak zjistit motivaci konkrétních veřejných opatrovníků k vykonávání této činnosti a subjektivně vnímané zdroje satisfakce.

V úvodních kapitolách diplomové práce se zabýváme vymezením veřejného opatrovnictví, osvětlíme, co tento pojem a tento institut znamená, koho se týká a v jakých případech. Představeny jsou také kompetence, kterými by opatrovník měl

3 Která není jen přechodná

4 Od doby platnosti zák. 89/2012 Sb. do konce roku 2016 bylo vyneseno 29012 nových rozsudků o omezení svéprávnosti (zdroj: Ministerstvo vnitra ČR – portal.justice.cz)

disponovat, v kontextu s kompetencemi absolventů sociální pedagogiky. V závěru úvodních kapitol je pozornost věnována teorii motivace a zdrojů satisfakce, které podle našeho názoru při výkonu opatrovnictví hrají důležitou roli.

Úvodní kapitoly tvoří teoretický základ, který vyústí do výzkumného šetření. V kontextu cíle práce byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, metodou sběru dat je polostrukturovaný rozhovor a data jsou analyzována za využití elementů zakotvené teorie.

Zpracovaný text může být přínosem pro pomáhající profese, zejména pak pracovníky státní správy. Práce by také mohla posloužit odborné veřejnosti při práci s lidmi, kteří mají ustanoveného veřejného opatrovníka, a v neposlední řadě tajemníkům městských úřadů, kteří by mohli svým podřízeným poskytnout lepší podmínky pro výkon pracovní činnosti.

Diplomová práce je teoreticko-empirického charakteru.

1 STAV POZNÁNÍ A TEORETICKÝ BACKGROUND

V naší práci bude stěžejním tématem opatrovnictví. Tomu můžeme z obecného hlediska rozumět jako jednání za druhého se souhlasem společnosti. Konkrétně se jedná o společenskou instituci zabývající se ochranou dospělých osob⁵, které byly uznány nezpůsobilými sami rozhodovat o svých záležitostech. Juričková také říká, že opatrovnictví „*vychází z premisy, že dospělé osoby nezpůsobilé k právním úkonům potřebují při rozhodování pomoc od fyzických osob či právnických osob, které jsou podle právního rozhodnutí k ochraně vhodnými*“ (2014, s. 11).

Budeme se rovněž zabývat problematikou právního jednání lidí s různým druhem duševního postižení, kde považujeme za teoretickou oporu zák. č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, a konkretizace duševního onemocnění bude vymezena dle Vágnerové (2014) a dalších odborníků. Podle Vágnerové se „*lidé projevují různým způsobem. Je možné pozorovat jejich chování a vyvozovat z něj, jak danou situaci prožívají, jak ji hodnotí a jak o ní uvažují. Za běžných okolností se lidé nemusejí chovat nijak nápadně, ale pokud se změní podmínky, mohou zareagovat nestandardně. Kromě toho se v populaci najdou lidé, kteří se budou chovat neobvykle nebo nepřijatelně i za běžných okolností*“ (2014, s. 17). Podle Praška (2011) jsou u duševně nemocného jedince přítomné známky psychické poruchy. Tato psychická porucha je organicky nebo funkčně podmíněná vada činnosti centrální nervové soustavy člověka a projevuje se poruchou jeho adaptace v prostředí, ve kterém žije. Pojem duševní porucha považuje Praško (2011) za nadřazený a zahrnuje do něj všechny etapy psychických poruch, nemocí, stavů, anomálií, úchylek a reakcí.

Na toto téma budeme nahlížet zejména ze strany osob, které jsou úředně zmocněny k výkonu dohledu. Budeme se zajímat o profesionální kompetence, kterými by měl pracovník v této oblasti disponovat.

Opatrovníkem jako předmětem zájmu se zatím odborná literatura zabývá spíše okrajově. Většina pozornosti je věnována směrem k osobě opatrované, což je samozřejmě podle našeho názoru v pořádku, přesto se domníváme, že výkon

5 U nezletilých osob se jedná o institut poručenství

opatrovnictví je z pohledu osoby pověřené činností velmi náročnou a zároveň důležitou, že i osobě opatrovníka by měl být věnován prostor. Stěžejní pro nás při zjišťování a definování kompetencí, budou hlavně požadavky, které jsou na opatrovníka kladeny, a teoretický model přístupu k opatrovnictví, které budeme čerpat především z příručky Ministerstva vnitra ČR (2016) a z „Opatrovnictví osob s duševní poruchou (Jurčíková a kol., 2014)“, případně „Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání (Marečková, Matiaško, 2010)“, které se pokusíme porovnat s profily absolventů sociálních oborů.

Předpokládáme, že souhrn kompetencí, kterými by opatrovník měl disponovat, bude obsáhlý a bude korespondovat se složitostí a povahou výkonu této činnosti. Proto nás také bude zajímat, co je hnací silou (motivací) těchto pracovníků a v čem spatřují zdroje satisfakce.

Podle Nakonečného *„je problém motivace lidského chování velmi komplexní, ale je také klíčem k pochopení lidské psychiky, protože ta, jako více či méně vědomě zaměřená činnost, dává lidským činům jejich individuální smysl“* (1996, s. 6). Z toho usuzujeme, že hlavním cílem těchto činů je nalézat uspokojení. Podle Horneyové (1991) je už u dítěte jednou ze základních potřeb potřeba satisfakce, tedy hledání upokojení.

Pro deskripci a analýzu motivace, pohnutek a zdrojů satisfakce těchto pomáhajících pracovníků byli zvoleni Výrost (2008), Švancara (1975, 1984) a Nakonečný (1972, 1973, 1996). Nakonečný (1996) o motivaci tvrdí, že je to neměřitelný, vnitřně probíhající proces, který vyúsťuje ve výsledný vnitřní stav nebo motiv. Výrost (2008) chápe motivaci podobně – jako hybnou sílu, která uvádí do chodu lidské chování a za její základní zdroj považuje motiv, čili pohnutku. Tyto základní zdroje motivace Švancara (1975) pojmenovává jako potřeby, jejichž prostřednictvím je lidský organismus uspokojován. V kontextu této diplomové práce motivaci rozumíme jako hnací sílu, jejíž zdroj nacházíme v konkrétních potřebách, motivech či pohnutkách. Člověk je touto hnací silou pobízen k určitému cílenému chování tak, aby dosáhl kýženého uspokojení. V případě, že je potřeba uspokojení naplněna, lidský organismus je motivován k opakování svého jednání, které toto uspokojení přineslo.

K aktuálnímu stavu poznání můžeme konstatovat následující. Veškeré výzkumy, které se nám podařilo vypátrat a jejichž středobodem je osoba opatrovníka, byly realizovány ještě před aktuálně platnou legislativou. Domníváme se, že je to proto, že nový občanský zákoník vešel v platnost teprve 1. 1. 2014. Uvedení do praxe je zpravidla následováno výzkumem dopadu změn. Každé takové výzkumné šetření je časově náročné jak na sběr dat, tak na vyhodnocování výsledků, usuzujeme tedy, že na výsledcích výzkumů týkajících se aktuální legislativy odborníci v současné době pracují. Všechny výzkumy, které budou představeny, jsou tedy staršího data. K následujícím výzkumům ještě nutno dodat, že u každého z nich se autoři upínali k novému občanskému zákoníku, který měl spoustu záležitostí týkajících se opatrovnictví vyjasnit a lépe definovat. Opatrovnictví se opravdu dostalo větší pozornosti a prostoru. Z vlastní praxe však můžeme říci, že některé problémy, které byly ve výzkumech definovány, s novou legislativou přetrvávají. Zároveň je to kritérium, díky kterému bylo možné odbornou literaturu starších dat pro potřeby naší diplomové práce použít.

Výzkum ADEL, Advocacies for frail and incompetent elderly in Europe, Ochrana křehkých a nekompetentních seniorů v Evropě (2009-2010):

Výzkum probíhal v letech 2009-2010 a byl zaměřen na systém opatrovnictví dospělých v pěti zemích EU (Dánsko, Rakousko, Španělsko, Česká republika, Německo). Tento výzkum měl za úkol zodpovědět otázku související s demografickými změnami v Evropě (vzrůstající počet seniorů a s tím i vzrůstající počet nekompetentních seniorů): *„Jsou vybrané země Evropské unie (Německo, Rakousko, Česká republika, Dánsko a Španělsko) připraveny zvládnout vzrůstající nároky společenské odpovědnosti, která souvisí se způsoby ochrany křehkých a nekompetentních dospělých osob?“* Hlavním cílem projektu bylo porovnání způsobů, jakými výše uvedené země zabezpečují právní ochranu a participaci křehkých a nekompetentních seniorů.

Výzkumná část byla realizována odborníky z Ústavu sociálního lékařství a zdravotní politiky (dále jen ÚSL) Lékařské fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Cílem bylo zjistit podrobné údaje o opatrovnictví dospělých osob v ČR, vývoji demografické a socio-strukturální situaci v ČR, stěžejních dokumentech v ČR řešících problematiku péče dospělých osob nezpůsobilých k právním úkonům, problémových oblastech v současném systému opatrovnictví v ČR vyplývajících z rozhovorů s experty na

problematiku dospělých osob nezpůsobilých k právním úkonům (zejména seniorů) a shromážděné údaje dokumentovat typickými případovými studii.

Ze závěrečné zprávy ÚSL na tomto místě citujeme: „V rámci výzkumu národního systému opatrovnictví v České republice tým odborníků z Univerzity Palackého v Olomouci prostudoval v roce 2009 na 5 okresních soudech Olomouckého kraje (Jeseník, Olomouc, Prostějov, Přerov a Šumperk) celkem 152 uzavřených spisů žijících osob. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že v roce 2008 okresní soudy v Olomouckém kraji vynesly rozsudek o zbavení nebo omezení ve způsobilosti k právním úkonům u 152 osob (z toho bylo 80 mužů a 72 žen) a současně byl těmto osobám pravomocně stanoven opatrovník ve formě soukromého opatrovníka nebo veřejného opatrovníka. Navrhovatelem na zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům byli v naprosté většině rodinní příslušníci (119). Pro věkovou kohortu od 15–39 let je nejčastějším důvodem zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům mentální retardace (58 případů ze 74). Důvody vedoucí ke zbavení či omezení ve způsobilosti k právním úkonům pro věkovou kohortu 40–59 let jsou různé, a to mentální retardace (8 případů z 27), organické duševní poruchy demence (8 případů z 27), onemocnění s psychotickými příznaky (7 případů z 27) a poruchy vyvolané užíváním psychoaktivních látek (4 z 27 případů). Pro věkovou kohortu nad 60 let jsou nejčastějším důvodem zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům organické duševní poruchy, nejčastěji demence u Alzheimerovy choroby (31 případů z 37).

Výzkum v roce 2009 prokázal, že funkci soukromého opatrovníka vykonávají v naprosté většině ženy (89) ve věku 40–59 let. Veřejným opatrovníkem se nejčastěji stává obec. Délka trvání opatrovnictví je stanovena na dobu neurčitou, dotčené osoby mohou podat návrh na zbavení opatrovnictví, o němž opět rozhoduje místně příslušný soud. Náklady na opatrovnictví se omezují pouze na náklady plynoucí ze soudního řízení směřující ke zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům. V rámci soudního řízení stát honoruje činnost soudního znalce z oboru psychiatrie, v některých případech právního zástupce, který jedince v rámci soudního řízení zastupuje (částka obvykle nepřekročí hranici 6 000 Kč). Výkon opatrovnictví je v České republice považován za čestnou funkci, která není finančně honorována“ (2009, s. 7). Dále bylo identifikováno nedostatečné a podceněné vzdělávání veřejných opatrovníků v této

oblasti. Pracovníci z ÚSL na toto zjištění zareagovali a uspořádali sérii vzdělávacích akcí zaměřených právě na veřejné opatrovníky.

Na výstupy mezinárodního projektu ADEL navazuje Juričková et al. - **Identifikace aktuálních problémů ve výkonu funkce veřejného opatrovníka (2011)**.

Cílem tohoto výzkumného šetření bylo zjistit a analyzovat aktuální problémy ve výkonu funkce veřejného opatrovníka a tím přispět ke zvýšení kvality péče opatrované osoby. Na základě výsledků výzkumu byly pomocí polostrukturovaných rozhovorů identifikovány tyto problémy:

- *„platná právní úprava o opatrovnictví je příliš obecná (nejsou jasně stanoveny pravomoce a odpovědnosti pro výkon funkce)*
- *rozsah omezení způsobilosti k právním úkonům je v rozsudku stanoven neadekvátně k situaci osoby omezené ve způsobilosti k právním úkonům (není specifikován rozsah omezení způsobilosti k právním úkonům)*
- *není zpracována metodika pro výkon funkce veřejného opatrovníka*
- *spolupráce lékařů s veřejnými opatrovníky je nedostatečná (je problém opatrované osobě sehnat praktického lékaře a psychiatra, odmítají psát lékařské zprávy)*
- *je nedostatek zařízení se zvláštním režimem pro umístění alkoholiků a schizofreniků*
- *je nízké povědomí veřejnosti o institutu opatrovnictví (laická i odborná veřejnost považuje veřejné opatrovníky za pečovatele a myslí si, že jsou zodpovědní za všechny činy nezpůsobilého)*
- *chybí supervize a systematické vzdělávání veřejných opatrovníků (počet nesvéprávných přibývá a práce s nimi je velice náročná po psychické stránce)“*
(2011, s. 53–55).

Opatrovnictví dospělých se v diplomové práci věnovala dále Tichá (2010). Zabývá se problematikou osob zbavených nebo omezených ve svéprávnosti z pozice opatrovníka, ve výzkumném šetření jsou pomocí kvalitativních metod zkoumány postoje, názory a zkušenosti opatrovníků, jejich vztah k opatrovaným. Výzkum se týká opatrovníků z

řad rodiny i veřejných opatrovníků. Jeho závěry jsou autorkou komentovány: *„Opatrovnictví dospělých je nevděčná a náročná práce. Protože zde chybí podrobnější legislativa, jak opatrovnictví vykonávat, potýkají se opatrovníci, soudci, soudní úředníci a další zainteresované subjekty s tím, jak vlastně postupovat. Sice je zde právní úprava, ta ale nevyhovuje potřebám těchto lidí. Místo, aby pomáhala, spíše komplikuje situaci. Na tuto skutečnost je upozorňováno již řadu let, ale problematika opatrovnictví stále leží mimo zájem zákonodárců, neboť ji pravděpodobně nepovažují za tolik důležitou. Ale jedná se o zásah do lidských práv chráněných Ústavou a Listinou. Možná je to proto, že vše zdánlivě funguje a probíhá, jak má. Veřejnost se dozvídá jen o extrémních případech, kdy soudy či opatrovníci selhali“*, viz Tichá (2010, s. 93).

Přímo k osobnosti opatrovníka autorka uvádí následující: *„Co mě však oslovilo nejvíce, byli sami dotazovaní a jejich postoje k opatrovaným a především ke světu a životu vůbec. Ze všech těchto lidí přímo sálal životní optimismus, vyrovnanost a nadhled“* (2010, s. 94).

2 LEGISLATIVNÍ A TEORETICKÉ VYMEZENÍ INSTITUTU OPATROVNICTVÍ

Institut opatrovnictví byl primárně zřízen pro ochranu osob, které nejsou samy schopny hájit svá práva, zájmy a zajistit si důstojné zacházení ve společnosti. Tato neschopnost často bývá způsobena nějakou zdravotní indispozicí, nástrojem státu pro ochranu těchto osob je jejich omezení ve svéprávnosti a určení opatrovníka, který bude při ochraně jejich zájmů nápomocen. Rozsah pomoci či dohledu opatrovníka je určen právě soudem, který rozhodne na základě míry postižení ochraňované osoby.

Může se také stát, že soud rozhodne, že důvody pro opatrovnictví pominuly a omezení ve způsobilosti zruší, vždy záleží na aktuálním stavu zájmové osoby a lékařským prognózám do budoucna. Soud může také zmírnit přísnější omezení v případě, že se opatrovaná osoba pod dohledem opatrovníka posunula kupředu a není již potřeba stálého dohledu a pomoci. Každý opatrovník by se na přeposuzování své svěřené osoby měl důkladně připravovat a podat soudu zprávu, která soud detailně obeznámí se všemi schopnostmi a dovednostmi, které byly opatrovancem po dobu trvání omezení ve svéprávnosti získány a upevněny. Smyslem opatrovnictví je umožnit člověku co největší autonomii a je tedy v nejlepším zájmu každého opatrovníka ať veřejného, či z řad rodiny, aby se jeho svěřenec co nejvíce osamostatnil.

Existují ale duševní choroby, kdy není možné člověka posouvat kupředu, protože podstata nemoci to neumožňuje a lékařské prognózy nejsou pozitivní, více se o nich dozvíme v následujících kapitolách. V těchto případech je hlavním úkolem opatrovníka zajistit důstojné dožití v rodinném kruhu nebo v nějakém pobytovém zařízení, které je schopné se o nemocného člověka profesionálně starat.

Příčinami a důsledky uvedené nezpůsobilosti se budeme zabývat v následujících kapitolách, nejprve přiblížíme filozofické směry, jakými může být na lidi, které má tento institut chránit, nahlíženo.

2.1 Teoretické přístupy – od medicínského modelu po model právní terapie

S problematikou opatrovnictví a způsobilosti k právnímu jednání také úzce souvisí následující tři teoretické modely přístupu k lidem s postižením. Podle Marečkové a Matiaška (2010) se jedná o následující modely postižení:

▪ Model medicínský

Medicínský model je spojený s teorií osobní tragédie, problém postižení lokalizuje v jedinci a jeho příčiny spatřuje ve funkčních omezeních a psychologických ztrátách. Znevýhodnění, kterým jsou lidé s postižením vystavováni, je považováno za důsledek tělesného či duševního handicapu, jejich neschopnosti přizpůsobit se prostředí. Od takového jedince tedy společnost očekává, že se přizpůsobí za pomoci medicíny a psychologie. Tento model uznává rehabilitaci a individuální léčbu jako hlavní metodu vyrovnávání se s postižením. Tento pohled vede k tomu, že se politika státu zaměřuje na jednotlivce, na poskytování zdravotní péče, rehabilitace a sociálních dávek. Ti, kteří se nedokáží přizpůsobit, jsou segregováni a vylučováni z většinové společnosti. Politiky, které jsou založené na medicínském modelu, mají tendenci ke zdůrazňování jinakosti a nebezpečnosti lidí s duševním postižením a prostředky investují spíše do institucí, které pečují o osoby, které jsou vnímané jako hrozba, než do programů, které by jim pomohly žít samostatně. Medicínský model je také spjat se zásahy do způsobilosti k právnímu jednání v podobě jejího omezení nebo zbavení, protože odlišnost lidí s postižením znamená jejich nezpůsobilost a automaticky tak vyvolává potřebu určit někoho, kdo bude rozhodovat místo nich. Tento přístup je kritizován, protože snižuje význam společenských, politických i ekonomických faktorů a posiluje vytváření závislosti, sociálního vyloučení a diskriminace osob s postižením a jejich negativní vnímání vlastní identity, viz Marečková, Matiaško (2010).

▪ Model sociální

Podle Marečkové (2010) se sociální model začal vyvíjet v 70. letech minulého století jako reakce samotných lidí s postižením na do té doby převažující paradigma medicínského modelu. V současné době je tento model převažujícím východiskem z

hlediska společenskovedního výzkumu problematiky postižení. Podle něj problém postižení nespočívá v jednotlivci, ale ve společnosti, a příčinou je neschopnost společnosti poskytnout postiženým lidem potřebné služby a zařídit, že budou adekvátně zohledňovány jejich potřeby. Záměrem sociálního modelu tedy je přizpůsobit společenské, fyzické a právní prostředí potřebám jednotlivců tak, že se budou odstraňovat sociální bariéry. V uplatňování způsobilosti k právním úkonům sociální model předpokládá pouze opatření, která respektují autonomii, vůli a sebeurčení člověka, např. opatrovnictví bez omezení způsobilosti. Tento model je kritizován za to, že neposkytuje ucelený teoretický rámec, který by se zabýval všemi aspekty společenských procesů znevýhodňujících lidi s postižením.

▪ **Model právní terapie**

Model právní terapie se nesnaží o definici postižení a jeho příčiny, jako předchozí modely, ale zjišťuje jakou roli má právo coby terapeutický činitel nebo nástroj. Zkoumá jeho vliv na duševní zdraví a fungování osob s postižením. Právo a právní praxe by měly být reformovány tak, že bude maximalizován jejich terapeutický potenciál. Tento model vlastně hledá rovnováhu mezi medicínským a sociálním modelem pohledu na pacienta, mezi striktním zaměřením na léčbu a terapeutické potřeby, anebo zaměřením na jeho autonomii, lidská práva a rovnost. Mimo doporučení zdravotnických odborníků a soudních znalců je důležitost přikládána také hledisku pacienta i např. v případě řízení o způsobilosti k právním úkonům. Tento model zdůrazňuje, že pokud je člověk v řízení o způsobilosti ignorován, může to pro něj mít důsledky jako je ztráta sebevědomí, důstojnosti, důvěry v právníky a lékaře a pocity méněcennosti. Před hodnotou terapeutické potřeby však stále mají hlediska veřejné bezpečnosti nebo ochrana práv pacientů, viz Marečková (2010).

S novým občanským zákoníkem č. 89/2012 Sb., který se stal účinným dnem 1. 1. 2014, se politika České republiky odklonila od historicky zažitého medicínského modelu pohlížení na omezování svéprávnosti a vydala se směrem modelu právní terapie. Z osobního hlediska můžeme říci, že tento model se nám jeví jako nejpřirozenější a pro praxi jako nejpoužitelnější, přestože klade na osobu opatrovníka nejvyšší nároky.

V následující kapitole popíšeme, jak tento model prakticky funguje, co vlastně opatrovnictví je, jak vzniká, a také vymezíme základní pojmy týkající se opatrovnictví, kterými se dále budeme v práci zabývat.

2.2 Vznik vztahu mezi opatrovníkem a osobou s omezenou svéprávností

Opatrovnictví je právní vztah, který vznikl na základě soudního řízení a vynesení rozsudku, a to mezi osobou s omezenou svéprávností – opatrovancem a opatrovníkem – osobou blízkou nebo státní institucí: městem, obcí nebo městskou částí jako veřejným opatrovníkem. Opatrovník je ustanoven soudem a pověřen k tomu, aby rozhodoval jménem opatrovance a především hájil jeho zájmy. Podle § 457 NOZ⁶: *„Opatrovnictví sleduje ochranu zájmů zastoupeného a naplňování jeho práv.“*

My se v naší diplomové práci budeme zabývat výhradně opatrovnictvím, které se týká osob zletilých, protože pouze u nich se setkáme s pojmem veřejný opatrovník. Někdo by mohl namítnout, že právě zletilostí se stáváme plně svéprávnými, což nový občanský zákoník potvrzuje § 30: *„Plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku. Před nabytím zletilosti se plně svéprávnosti nabývá přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství. Svéprávnost nabytá uzavřením manželství se neztrácí ani zánikem manželství, ani prohlášením manželství za neplatné.“*

Jak se tedy může stát, že zletilý člověk se ocitá v pozici, kdy o jeho záležitostech rozhoduje jiná osoba, tedy opatrovník? Ve svéprávnosti může člověka na základě podaného návrhu omezit pouze soud podle NOZ § 55: *„K omezení svéprávnosti lze přistoupit jen v zájmu člověka, jehož se to týká, po jeho zhlédnutí a s plným uznáváním jeho práv a jeho osobní jedinečnosti. Přitom musí být důkladně vzaty v úvahu rozsah i stupeň neschopnosti člověka postarat se o vlastní záležitosti.“* A zároveň *„omezit svéprávnost člověka lze jen tehdy, hrozila-li by mu jinak závažná újma a nepostačí-li*

⁶ Nový občanský zákoník, č. zák. 89/2012 Sb.

vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření.“ § 57 NOZ dále říká, že: „Soud může omezit svéprávnost člověka v rozsahu, v jakém člověk není pro duševní poruchu, která není jen přechodná, schopen právně jednat, a vymezí rozsah, v jakém způsobilost člověka samostatně právně jednat omezil.“ Svěprávností se podle NOZ rozumí: „Svěprávnost je způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat).“ Zákonník, stát (prostřednictvím jmenovaného opatrovníka) se tímto opatřením snaží chránit práva těch, kteří se sami bránit nemohou, a zároveň zajišťuje dohled nad jejich poskytnutými závazky a povinnostmi tak, že budou reálně splnitelné a různí věřitelé nebudou poškozeni.

Soud vždy člověka omezí ve svéprávnosti jen v určitých oblastech, které jsou v rozsudku⁷ přesně definovány tak, aby byla co nejvíce zachována jeho osobní svoboda. § 64 NOZ říká: *„Rozhodnutí o omezení svéprávnosti nezabavuje člověka práva samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života.“* Soud zpravidla také určí částku, se kterou může daný člověk sám nakládat, vlastně takové kapesné v zájmu zachování vlastního pocitu autonomie. V praxi se setkáváme s výrokem soudu typu: *„Paní Jiřina může samostatně nakládat s částkou 50 Kč jednorázově a měsíčně pak s částkou 200 Kč v rámci rehabilitace psychických funkcí“*, v tomto případě myslíme, že je na místě prohlásit o těchto částkách, že jsou více než symbolické.

Příklad: můžeme se setkat s člověkem, který je omezen na podepisování smluv s plněním delším, než je například jeden měsíc. V případě, že je potřeba uzavřít smlouvu na dobu delší, vstupuje do role opatrovník, aby zajistil porozumění a oboustranné plnění. Jedná se o případy, kdy člověk takto soudem omezený není schopen sám pochopit a hlavně domyslet, co bude za měsíc nebo za rok a co pro něj takový závazek znamená. Druhá smluvní strana by zase nemusela na první pohled stav takového člověka rozklíčovat a mohlo by dojít ke škodám na obou stranách. Je pravdou, že v praxi se spíše setkáváme se zneužíváním nevědomosti lidí a ten, kdo je soudem ve svéprávnosti omezen, bývá na straně toho slabšího.

⁷ V příloze č. 1 najdete ukázkou takového rozsudku

2.3 Opatrovanec – osoba s omezenou svéprávností a důvody vedoucí k omezení svéprávnosti

Z výše popsaného tedy vyplývá, že opatrovancem se rozumí osoba ve svéprávnosti z nějakého důvodu omezená. Nejčastěji se v praxi setkáváme s opatrovanci, kteří trpí nějakou duševní poruchou nebo chorobou (která není jen přechodná) a ta jim zabraňuje postarat se o vlastní záležitosti. Níže budou nejčastější z nich představeny.

Každá duševní nemoc výrazným způsobem změní lidský život a změny, které psychické postižení provází, jsou komplikací pro nemocného především v navazování sociálních interakcí a hledání svého místa ve společnosti. Mimo to často nemají na průběh nemoci náhled, a proto sami nedovedou správně vyhodnotit léčebný postup. V osobní praxi se setkáváme nejčastěji s osobami, které mají diagnózu schizofrenního onemocnění, mentálního postižení nebo jsou závislí na psychoaktivních látkách. Tyto poruchy zapříčiňují neschopnost samostatně řešit různé životní situace, které se intaktní populaci zdají běžné, viz Dvořáková (2012).

Ve výčtu duševních poruch se budeme částečně držet Dvořákové (2012), která má s veřejným opatrovnictvím dlouholeté zkušenosti, částečně vycházíme ze zkušeností vlastních – tedy jde o poruchy, se kterými se v praxi setkáváme nejčastěji.

• **Mentální postižení (retardace)**

„Mentální retardace je poškození intelektových funkcí s narušeným vývojem celé osobnosti. Jde o neschopnost dosáhnout odpovídajícího stupně vývoje vzhledem k věku s vytvořením sociální závislosti“ říká Malá (2002, s. 85). Při její klasifikaci využíváme 10. revizi Mezinárodní klasifikace nemocí z roku 1992, kterou zpracovala Světová zdravotnická organizace.

Podle této klasifikace rozdělujeme mentální retardace do šesti základních kategorií:

- lehká mentální retardace
- středně těžká mentální retardace
- těžká mentální retardace
- hluboká mentální retardace

- jiná mentální retardace
- nespecifikovaná mentální retardace

V knize „*Psychopatologie pro pomáhající profese*“ Vágnerová (2014) uvádí tabulku s hodnotami IQ⁸:

Stupně mentální retardace

Kódové číslo - označení	Pásmo IQ
F70 – lehká mentální retardace	50–70
F71 – středně těžká mentální retardace	35–50
F72 – těžká mentální retardace	20–35
F73 – hluboká mentální retardace	0–20

Na následujících řádcích přiblížíme lehký, středně těžký a těžký stupeň mentální retardace.

- **Lehká mentální retardace**

Podle Vágnerové (2014) jsou jedinci s tímto mentálním postižením schopni dosáhnout uvažování maximálně na úrovni dětí středního školního věku. Většina z nich je schopna (někdy s dohledem) dosáhnout nezávislosti v osobní péči (tj. hygienické návyky, oblékání, nákupy aj.) a v praktických dovednostech, i když je vývoj proti normě mnohem pomalejší. Zásadní potíže se u nich projevují již při školní docházce. Mnozí mají problémy se čtením i psaním. U osob s lehkým mentálním postižením se mohou individuálně a v různé míře projevit přidružené chorobné stavy, jako jsou poruchy chování, další vývojové poruchy typu autismus, epilepsie nebo tělesná postižení. Konkrétně s poruchami chování a autismem se v osobní praxi setkáváme často. Zároveň ale jsou tyto lidé schopni žít ve vlastních domácnostech s občasným až častým dohledem opatrovníka nebo se zařadit do pracovního procesu.

Jako zajímavost z osobní praxe bychom mohli uvést, že opatrovanci s výše popsáním postižením (někdy kombinovaným) nikdy neuklízí ani nevětrají, proto je nutná pomoc pečovatelské služby a občasná neohlášená kontrola. Veškerou koordinaci těchto podpůrných služeb zajišťuje osoba pověřená k veřejnému opatrovnictví, viz kapitola 2.4. Malá (2002) uvádí, že tuto skupinu tvoří přibližně 70 % mentálně retardovaných.

8 Inteligenční kvocient

- **Středně těžká mentální retardace**

Podle Vágnerové (2014) verbální projev osob s tímto postižením bývá chudý, většinou také agramatický a špatně artikulovaný, jejich uvažování odpovídá úrovni myšlení předškolního dítěte, které ještě vždycky nerespektuje pravidla logiky. Učení má charakter mechanického podmiňování a k zapamatování čehokoli je třeba častého opakování. Přesto jsou schopni si osvojit běžné návyky a jednoduché dovednosti, především v oblasti sebeobsluhy. Ve výsledku mohou vykonávat jednoduché pracovní úkony, pokud se u nich nevyžaduje přesnost a rychlost, ovšem za trvalého dohledu.

V praxi se s takovými opatrovanci setkáváme pouze omezeně. Veřejný opatrovník v těchto případech dělá hlavně správu svěřencových financí a dohlíží na činnost zařízení, ve kterém je opatrovanec umístěn, občasnými návštěvami a telefonickým dotazováním svěřence a personálu. V případě, že opatrovanec projeví zájem a jeho schopnosti to umožňují, opatrovník komunikuje s přidruženými službami nebo zařízeními jako jsou chráněné dílny, péče o duševní zdraví, apod.

- **Těžká mentální retardace**

„Lidé s těžkou mentální retardací jsou schopni chápat jen základní souvislosti a vztahy, uvažují na úrovni batolete. Omezení je zřejmé i v oblasti řeči, naučí se nanejvýš jen několik špatně artikulovaných slovních výrazů, které navíc používají nepřesně. Někdy nemluví vůbec. Jejich učení je značně limitováno a vyžaduje dlouhodobé úsilí, i pak zvládnou pouze základní úkony sebeobsluhy a plnění několika pokynů. Často jde o kombinované postižení, mnozí z nich mají postiženou motoriku, trpí epilepsií apod. Jsou závislí na péči jiných lidí“, viz Vágnerová (2014, s. 285–6).

S takovým případem jsme se v naší osobní praxi doposud nesetkali. Domníváme se, že výkon veřejného opatrovnictví by byl v tomto případě omezen na správu financí, popřípadě výběr nebo změnu pobytového zařízení.

- **Alzheimerova choroba, demence**

Podle Vágnerové (2014) je Alzheimerova choroba nejčastějším typem demence a je příčinou 50–60 % všech demencí, trvá průměrně 5–8 let, někdy i déle, a končí smrtí.

Choroba se rozvíjí pozvolna, pomalu a plynule. Příznaky jsou zpočátku nenápadné, až po určité době si okolí uvědomí, že se nemocný změnil; říká se, že „*Alzheimer bere lidem duši*“. Symptomem je celková porucha paměti, která vede k ztrátě orientace v čase i prostoru. Nemocní se neorientují ani ve známém prostředí a nejsou schopni na tyto problémy reagovat, protože postupně ztrácí schopnost logicky uvažovat, Vágnerová (2014, s. 256–257). Eva Malá říká, že „*v současné době neexistuje léčba, která by Alzheimerovu demenci odstranila*“ (2002, s. 47).

- **Závislost na psychoaktivních látkách**

Podle Pavlovského (2002) za psychoaktivní látku neboli substanci považujeme každou látku, která ovlivňuje psychickou činnost, některé z nich vyvolávají závislost. K těmto závislostem dochází po různě dlouhém zneužívání psychoaktivní látky. Například závislost na alkoholu se rozvíjí po mnohaletém zneužívání alkoholu, k heroinové závislosti dojde během několika týdnů.

Vágnerová syndrom závislosti definuje jako soubor psychických (emočních, kognitivních i behaviorálních) a somatických změn, které se vytvoří jako důsledek opakovaného užívání psychoaktivní látky. Zároveň říká, že „*závislý člověk se psychoaktivní látky nedokáže vzdát bez ohledu na její negativní důsledky pro své zdraví. Závislost je onemocnění, které postupně vede k narušení tělesných a psychických funkcí a má i neblahé sociální důsledky*“ (2014, s. 496).

- **Schizofrenie**

Název nemoci pochází z řeckých slov schizein = rozštěpit a frén = mysl, tedy štěpení mysli. Podle Malé (2002) tato nemoc postihuje 1 % populace a je stejně častá u mužů i u žen. Vrchol výskytu je mezi 16–18 lety a pak kolem 25.–30. roku života, u žen obvykle o něco později. Existují čtyři základní formy schizofrenie: simplexní, paranoidní, katatonní, hebefrenní. Každá ataka této nemoci však může mít průběh s jinými symptomy.

Z vlastní praxe ve veřejném opatrovnictví můžeme uvést, že se setkáváme pouze se ženami, které trpí nějakou formou schizofrenie.

Podle Vágnerové „*je schizofrenie závažná duševní choroba, která se projevuje narušením vnímání, myšlení, emotivity a osobnostní integrity. Mění vztah nemocného k realitě i k sobě samému, narušuje jeho schopnost přiměřeně jednat. Jde o multisystémové poškození mozkových funkcí, z něhož vyplývají různé psychické projevy*“ (2014, s. 319).

- **Paranoidní schizofrenie**

Domníváme se, že tato forma si zaslouží bližší popis, protože Malá (2002) i další odborníci se shodují, že je to nejčastější forma, která patří mezi klinické formy schizofrenního onemocnění. Podle Praška (2011) je hlavním rysem paranoidní poruchy celoživotní nedůvěřivost k jiným lidem. Nemocní jsou podezíraví jedinci, kteří často podléhají žárlivosti nebo závisti, jsou extrémně citliví na kritiku, nezdary a mají tendence mylně chápat chování druhých jako nepřátelské či opovržlivé, přestože tomu tak není. V jejich chování se může objevit agresivita zaměřená proti domnělým nepřátelům. Paranoidní bludy často bývají velmi systematizované, jejich obsah je však mnohdy bizarní, jsou doprovázeny halucinacemi a dalšími příznaky schizofrenie.

Povětšinou jsou to lidé, kteří jsou schopni žít sami v domácnosti, pokud dodržují medikaci, a omezeným způsobem fungovat. Pravidelně jim je přidělováno kapesné, které mohou využít podle vlastního uvážení. Samozřejmě je nutné na takového člověka pravidelně dohlížet a spolupracovat s dalšími podpůrnými službami (pečovatelská služba, péče o duševní zdraví, ...). Domníváme se však, že ve většině případů není nutné omezovat jejich přirozenost nějakou sociální pobytovou službou, pokud to není nevyhnutelné. Stejný názor zastáváme i u výše popsanych poruch a chorob.

Se schizofrenickými svěřenci se jako veřejný opatrovník setkáváme velmi často. Máme i zkušenosti, že schizofrenií v průběhu života onemocněla již několikátá generace žen, případně sestry atd. Z toho bychom mohli usuzovat, že toto onemocnění bývá dědičné, ovšem odborníci se na této premise neshodují. Vágnerová (2014) uvádí, že dědičnost schizofrenie u dvojčat je 80%, Malá se o dědičnosti nezmiňuje vůbec, pouze uvádí, že „*etiologickým faktorem při vzniku schizofrenie je dopamin, či spíše*

hyperaktivita dopaminergního systému v mozku“ (2002, s. 61). Höschl se k dědičnosti z našeho pohledu vyjadřuje neurčitě až negativně: „Jestliže jedno z monozygotických (tj. z jednoho vajíčka pocházejících) dvojčat onemocní schizofrenií, pak celoživotní riziko této choroby u druhého dvojčete je asi 48 %. U dvojvaječného dvojčete je to asi 17 %, u „obyčejného“ sourozence méně než 13 %, u synovce či neteře 4 % a v obecné populaci (tj. prakticky nepříbuzné) 1 %. Tento náález se dá interpretovat buď tak, že dědičnost schizofrenie je vysoká, protože vyšší příbuznost, jež znamená vyšší výskyt společných genů, znamená zcela jasně také vyšší riziko rozvoje schizofrenie, nebo naopak tak, že důležitější než geny je prostředí, neboť jednovaječná dvojčata, jež mají všechny geny shodné, by měla mít shodu rizika 100%, ale mají ani ne poloviční. Většina rizika jde tedy na vrub něčeho jiného než genů“ (2011, s. 50–51). Domníváme se, že proto zřejmě nebývají v okolí členové rodiny, kteří by mohli funkci opatrovníka vykonávat.

- **Bipolární porucha**

Podle Malé (2002) je bipolární porucha (dříve maniodepresivní psychóza) onemocnění, kde se střídají depresivní a manické epizody, které se nepravidelně střídají. Vágnerová (2014) uvádí, že *„depresivní i manické projevy působí nepříjemně, lidé jsou snadno ovlivnitelní, porucha jednoho člena rodiny významně naruší celkovou atmosféru domova. Ze sociálního hlediska je přijatelnější deprese než mánie, manické projevy jsou rušivější, přesto hypoaktivita depresivního člověka, neschopnost a zdánlivá neochota cokoli dělat ostatní členy rodiny dráždí. Mnohdy se rodiny domnívá, že si pacient vymýšlí, aby nemusel nic dělat, že je jenom líný. Často ani potvrzení lékaře, že jde o chorobný projev, nezabrání změně vztahu k nemocnému“ (2014, s. 371–372). Tyto poruchy jsou léčitelné. Léčba musí být komplexní, to znamená, že musí zahrnovat farmakoterapii, psychoterapii i socioterapii. Někdy ambulantní léčba nestačí a je nutná hospitalizace nemocného, zvláště u mánií a těžkých depresí, kde reálně hrozí riziko sebevražděného jednání, viz Vágnerová (2014).*

2.4 Opatrovník – osoba jmenovaná soudem a jeho povinnosti

Na předchozích stranách jsem se dozvěděli, kdo a jak se může stát opatrovancem. Zbývá nám tedy definovat, kdo se může stát opatrovníkem a jaké jsou jeho povinnosti. Podle NOZ č. 89/2012 Sb § 465 odst. 1: *„Soud jmenuje opatrovníka člověku, je-li to potřeba k ochraně jeho zájmů, nebo vyžaduje-li to veřejný zájem. Soud jmenuje opatrovníka zejména tomu, koho ve svéprávnosti omezil, tomu, o kom není známo, kde pobývá, neznámému člověku zúčastněnému při určitém právním jednání nebo tomu, jehož zdravotní stav mu působí obtíže při správě jmění nebo hájení práv.“* A zároveň dle § 471 odst. 2: *„Soud jmenuje opatrovníkem osobu, kterou navrhl opatrovanec. Není-li to možné, jmenuje soud opatrovníkem zpravidla příbuzného nebo jinou osobu opatrovanci blízkou, která osvědčí o opatrovance dlouhodobý a vážný zájem a schopnost projevat jej i do budoucna“*, toto je jedno z hlavních kritérií, ke kterým soud při výběru opatrovníka přihlíží. *„Není-li možné ani to, jmenuje soud opatrovníkem jinou osobu, která splňuje podmínky pro to, aby se stala opatrovníkem, nebo veřejného opatrovníka podle jiného zákona.“* Podle odst. 3: *„Způsobilost být veřejným opatrovníkem má obec, kde má opatrovanec bydliště, anebo právnická osoba zřízená touto obcí k plnění úkolů tohoto druhu; jmenování veřejného opatrovníka podle jiného zákona není vázáno na jeho souhlas.“* Obec zpravidla pověří k opatrovnictví jednu osobu, která je způsobilá⁹ k výkonu této činnosti a nadále vše probíhá podobně, jako když je opatrovníkem rodinný příslušník nebo jiná blízká (fyzická) osoba s tím rozdílem, že se o žádný spřízněný vztah nejedná.

Podle našeho názoru i zkušeností z praxe má tento výše zmíněný zástupce obce výkon funkce opatrovníka ztížený na rozdíl od opatrovníka z řad fyzických osob (nejen tím, že jsou na něj kladeny stejné nároky týkající se např. kvality osobnosti, o nichž bude řeč později). Výkon opatrovnictví mu ztěžuje takzvaná „kumulace funkcí“, která je na

9 Způsobilostí se v tomto případě myslí, že je trestně bezúhonná a má určitou odbornou úroveň vzdělání, je způsobilá právně jednat,...jinak by zaměstnancem obce ani nemohla být.

úřadech, zvláště těch menších, běžnou praxí. Často je tak jeden zaměstnanec pověřen k zastupování několika opatrovanců a zároveň ještě vykovává další funkce jako třeba sociálního pracovníka, protidrogového preventistu, tajemníka úřadu nebo dokonce funkci starostenskou. Shledáváme zde však i jednu výhodu oproti fyzickému opatrovníkovi, a to že obvykle bývá odborně vzdělaný v nějakém oboru.

Z našeho pohledu se však jako vážnější problém při výkonu veřejného opatrovnictví jeví absence vzájemného blízkého vztahu se svěřenou osobou před počátkem výkonu rozhodnutí soudu. Podle doporučení soudu k povinnostem opatrovníka¹⁰ náleží mimo jiné udržovat s opatrovancem vhodným způsobem a v potřebném rozsahu pravidelné spojení, projevovat o opatrovance skutečný zájem, dbát o jeho zdravotní stav, starat se o naplnění opatrovancových práv, chránit jeho zájmy, ...

Můžeme dojít k názoru, že soud klade vysoké nároky zvláště na vztah opatrovanec – opatrovník, v našem případě dvě cizí osoby. Vztah mezi nimi je sice zásadně důležitý, ale zároveň je velmi těžké ho vybudovat z ničeho – bez možnosti postupného poznávání, utváření vztahu a budování důvěry. Situaci ještě více komplikuje fakt, že člověk svěřený do péče ve většině případů nemá vytvořeny ideální vzorce pro vytváření vztahů, tedy veškerá „práce“ je na straně opatrovníka. Výrost (2008) na interpersonální vztah pohlíží z ekonomického hlediska: *„Účast v interakci přináší jedinci pozitiva i negativa – zisk, tj. odměna, užitek, resp. prospěch, který pro jedince ze vztahu plyne...“* – z praxe můžeme říci, že to jsou důvody, pro které ve vztahu setrvává opatrovaný, *„...a cena tj. náklady, negativa, oběti, kterými jedinec za udržení blízkého vztahu k jiné osobě platí“* – cena, kterou odvádí opatrovník. *„Zisk ve vztahu k jiné osobě se potom definuje jako míra uspokojení potřeb, pozitivního emocionálního prožívání a prospěchu, které jedinec v tomto vztahu dosahuje. Cenu charakterizuje míra vynaloženého úsilí, negativních emocí, intrapsychických konfliktů a ztrát, které jedinec do vztahu vkládá, investuje v zájmu jeho udržení“*, viz Výrost (2008, s. 233).

K výše nastíněné problematice kumulace funkcí se Metodika pro veřejné opatrovnictví (2016) vyjadřuje: *„Na pověřených obecních úřadech a obecních úřadech obcí s rozšířenou působností (tzv. obcích II. a III. typu) je většinou agenda opatrovnictví svěřena sociálním pracovníkům, ale není výjimkou, že tuto agendu vykonávají právníci*

10 Viz příloha č. 2

či tajemníci úřadu. Na obcích tzv. I. typu je zpravidla výkon opatrovnictví svěřen přímo starostovi obce. Tato praxe je dlouhodobě široce kritizována jak ze strany samotných obcí, tak i ze strany sociálních služeb a neziskových organizací. Opatrovnictví v takových případech často vykonává osoba, která nemá na výkon opatrovnictví dostatek času, zkušenosti a vzdělání a vykonává jej pouze formálně. Pro člověka pod opatrovnictvím mívá tato praxe velmi negativní důsledky.“

Z vlastní praxe můžeme konstatovat, že nedostatek zkušeností a vzdělání je zde jako negativum vyzdvihováno neprávem. Jaké vzdělání by si autor této metodiky představoval nám není jasné, stejně jako kde, jak a od koho by bylo možné získávat zkušenosti. Dále také nesouhlasíme s tvrzením, že člověk pod opatrovnictvím na sobě může pociťovat negativní důsledky způsobené nedostatkem vzdělání či praxe (viz výše). Jednoduchým vysvětlením je totiž samotný fakt, že mu byl soudem jmenován veřejný opatrovník. Znamená to totiž, že nikoho nemá (k opatrovníkovi si může postupně vytvořit vztah), původní opatrovník zneužíval své funkce (což si veřejný opatrovník nikdy nemůže dovolit, i kdyby chtěl), nikdo z blízkých opatrovníkem být nechce, nebo není způsobilý. Ve všech těchto případech budou práva osoby pod opatrovnictvím obce zajišťována v nejlepší možné víře a hlavně nezištně.

2.4.1 Povinnosti veřejného opatrovníka

Na následujících řádcích budou představeny všechny povinnosti člověka, který je pověřen veřejným opatrovnictvím. Ve výčtu povinností se budeme držet Juričkové a kol.(2014), Marečkové (2010) a metodiky MVČR pro opatrovnictví (2016), kteří shodně popisují kroky, jež je nutné projít v případě, že by byl svěřený člověk maximálně omezen ve svéprávnosti. Není nutná časová posloupnost s výjimkou informování svěřeného člověka o jmenování opatrovníka a vzájemné seznámení. Seznam kroků je velice obsáhlý, pokusíme se jej přiblížit, jak nejstručněji to bude možné:

Nejprve je nutné všechny, kteří mají co do činění s naším klientem, informovat o tom, co se stalo, jaké to má následky a jakým způsobem dále postupovat.

Tedy s průvodním informačním dopisem rozeslat na všechny strany Listinu opatrovníka¹¹, rozhodnutí soudu s nabytím právní moci a pověření o zastupování, které většinou vydává starosta města. Tyto listiny je nutné také předložit na všech úřadech a institucích, kde je nebo bylo v jeho věci jednáno. Nejčastěji se jedná o instituce jako:

- Česká správa sociálního zabezpečení
- Úřad práce
- zdravotní pojišťovna
- banka (v případě, že má člověk veden u nějaké banky účet či vkladní knížku)
- sociální služba (když ji člověk využívá)
- zaměstnavatel (v případě, že člověk pracuje)
- vlastník či nájemce bytu.

To je oficiální část, u které není svěřená osoba potřeba, dále ale přichází „detektivní“ práce, při které se povětšinou bez pomoci klienta nebo jeho rodiny není možné obejít:

Je třeba zjistit, jaké má doklady a jaká je jejich platnost, např.: občanský průkaz a cestovní pas, průkaz zdravotní pojišťovny, průkaz ZTP, parkovací průkaz pro osobu se zdravotním postižením.

Je dále nutno se probrat finanční situaci klienta – jaké má příjmy a výdaje, jestli měsíčně s financemi vychází a jestli nevychází, tak proč¹². Zajišťování finančních záležitostí klienta obvykle spočívá v získávání informací z následujících oblastí:

- hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání, příspěvek na péči, na mobilitu, dávky v hmotné nouzi, sociální dávky, důchod, mzda, renty a jiné příjmy, např. plynoucí z dědictví (z praxe víme, že se vždy snažíme shánět finance, kde se dá)
- rejstřík živnostenského podnikání (osoba s omezenou svéprávností totiž nemůže podnikat)

11 V příloze č. 3

12 Většina výdajů bývá podložena smlouvou. Tyto smlouvy je potřeba zajistit od bývalého opatrovníka nebo opatrovance a zkontrolovat jejich plnění.

- nájemné a služby související s užíváním bytu, platby za sociální služby, úvěry a půjčky, pojistné (majetku, života a zdraví, vozidla atd.) a spoření, mobilní operátoři, výživné
- závazky vůči zdravotní pojišťovně, správě sociálního zabezpečení či jiným subjektům, daňové nedoplatky, exekuční řízení.

Získávání informací o opatrovancových pohledávkách je o poznání méně složité, než je tomu u jeho příjmů. Věřitelé se sami ozvou a nějakou záhadou vždy dlužníka dohledají. Spíše je nutné být u všech věřitelů ve střehu, protože ač se to zdá neuvěřitelné, tak se hlásí i tací, kteří u klienta žádné pohledávky nemají a jen využívají situace. Pořízení s exekutory také nebývá jednoduché, bez znalosti exekučního řádu takřka nemožné.

Zjišťování, zda je opatrovanec spokojen s místem svého bydliště, případně jsou-li podmínky jeho bydlení dostatečné a neomezující, je další z povinností opatrovníka. V případě, že bydlení není vyhovující, je nezbytné zřídit nápravu.

Opatrovník je zodpovědný za klientův zdravotní stav. Musí zajistit zdravotní péči a dbát na preventivní prohlídky, sjednané kontroly a vyšetření (opatrovník má plný přístup do zdravotnické dokumentace). Všechny tyto informace (na základě rozsudku) poskytnou ošetřující lékaři (praktický lékař, stomatolog, psychiatr, psycholog, ...).

Zajímavostí může být, že opatrovník musí schválit veškeré zdravotní úkony, které se týkají jeho svěřence, mimo běžných zdravotních úkonů – ovšem které to jsou, není nikde definováno.

S výše uvedenými zdravotními službami je také potřeba zjistit, jestli a jaké využívá opatrovanec sociální služby, případně zdali dobře fungují a je s nimi spokojen. Na každou sociální službu je potřeba mít uzavřenou smlouvu, je nezbytné si ověřit, zda podepisoval smlouvu o poskytování sociální služby obecní úřad obce s rozšířenou působností nebo ještě opatrovanec v době, kdy byl plně svéprávný, apod.

Zjištění týkající se movitého a nemovitého majetku opatrovance, je další důležitou informací, v těchto záležitostech jsou nápomocné:

- nemovitosti – výpis z katastru nemovitostí (katastrální úřad nebo Czech POINT)
- motorová vozidla – výpis z evidence motorových vozidel.

Životy každého z nás také ovlivňují určité interpersonální vztahy. Zjišťujeme tedy, které osoby jsou pro našeho svěřence důležité, zda má nějaké osoby blízké (příbuzné nebo přátele), jestli má dostatek sociálních kontaktů nebo dostatečnou možnost tyto kontakty získávat.

Informace může poskytnout samotný opatrovanec, pracovníci sociálních služeb, které ho podporují nebo podporovaly, předchozí opatrovník, pokud byl již předtím ustanoven, nebo blízké osoby, které člověka znají nebo dříve znaly.

Tyto osoby také mohou pomoci zjistit něco o minulosti našeho opatrovance (samozřejmě s jeho souhlasem) např. co dříve dělal, kde a jak žil. Toto napomáhá lépe se orientovat v jeho zájmech, potřebách a koníčcích, dále v tom, co by chtěl dělat, čemu se věnovat. To je důležitou součástí opatrovnictví a my bychom měli umožnit svému svěřenci, aby se realizoval. Někteří mají různé věci zvláštní obliby nebo třeba domácí zvířata, u kterých je nutné zajistit evidenci, platbu poplatků, povinnou veterinární péči apod.

Mimo potřeb se opatrovník zajímá také o současná přání, sny a vize, co by chtěl klient dělat nebo změnit. Informace zjišťuje jednak od něj samotného, z jeho dokumentace, případně od jemu blízkých osob. Někdy je třeba opatrovanci pomoci s vytvořením vlastní vize. Je možné, že se o to možná dosud nikdo nezajímal nebo mu někdo pomohl vytvořit si vizi negativní (např. že svět je nebezpečný, a proto je nejlepší zůstat v zařízení apod.).

Všechny zjištěné informace je třeba vyhodnocovat vždy obezřetně a pokud možno ve spolupráci s opatrovancem. Zmapované potřeby a přání je vhodné posoudit z hlediska reálných možností opatrovance i opatrovníka, neboť často se přání opatrovance liší od jeho schopností nebo zdrojů, které mohou přání či potřeby umožnit realizovat.

Potřeby a přání je vhodné také korigovat zjištěními u praktického lékaře, u pracovníků sociálních služeb, kteří přicházeli do kontaktu s opatrovancem, apod.

Je nezbytné, aby opatrovník zajistil také dosílání pošty k jeho rukám, samozřejmě v situaci, kdy opatrovník má takový rozsah oprávnění svěřené soudem. Mohlo by jinak dojít k prodlení realizace různých záležitostí opatrovance.

Všechny výše vyjmenované záležitosti musí opatrovník spravovat po celou dobu opatrovnictví, samozřejmě je nutné s opatrovancem také udržovat potřebný vztah a kontakt.

Poslední nezbytnou povinností každého veřejného opatrovníka je vedení spisové dokumentace.

Na závěr ještě uvedeme vyjádření ke kumulaci funkcí z Příručky ministerstva vnitra (2016) pro obce v případě veřejného opatrovnictví: *„Sociální práce je sice multioborovou disciplínou a přistupuje ke klientovi v kontextu jeho sociálního prostředí, jeho minulosti, od které se odvíjí současnost, a na které je možné stavět budoucnost, ale přesto je potřeba sociální práci a opatrovnictví odlišovat. Role opatrovníka by měla spočívat v zajištění a dohledu nad tím, zda je opatrovanci zabezpečena veškerá podpora, aby mohl žít co nejvíce samostatně, aby mohl uplatňovat svá občanská a osobní práva a měl dostatečné vztahové zázemí. V této roli veřejný opatrovník především zprostředkovává potřebnou podporu a využívá poradenství sociálního pracovníka, podpory ze strany sociálních služeb apod. Jedná se o jasně oddělené role a kompetence sociálních pracovníků a veřejných opatrovníků.“*

Toto je zajímavá myšlenka ze strany metodiků ministerstva vnitra, my se ale vzhledem k vlastním zkušenostem domníváme, že veřejný opatrovník by bez znalostí a kompetencí sociálního pracovníka nemohl svou funkci dobře a v nejlepším zájmu svěřeného vykonávat, zároveň se domníváme, že je potřeba ještě něco navíc.

Veřejnému opatrovnictví jako poslání v souvislosti s „řemeslem“ pomáhajících pracovníků se bude věnovat následující kapitola.

3 KOMPETENCE VEŘEJNÉHO OPATROVNÍKA

Podle Woodruffa je „kompetence množina chování pracovníka, které musí v dané pozici užít, aby úkoly z této pozice kompetentně zvládl.“ Jedná se podle něj o „sérii chování, které vede k očekávanému výsledku a pokud je pracovník kompetentní, tedy plní svěřené úkoly na vynikající úrovni, znamená to, že jsou splněny tři předpoklady:

- je vnitřně vybaven vlastnostmi, schopnostmi, vědomostmi, dovednostmi a zkušenostmi, které k takovému chování nezbytně potřebuje,

- je motivovaný takové chování použít, tedy vidí v požadovaném chování hodnotu a je ochoten tímto směrem vynaložit potřebnou energii,

- má možnost v daném prostředí takové chování použít“, viz Woodruff In: Kubeš et al. (2004, s. 27).

Vzhledem k výše uvedenému a našemu zaměření se nejprve na kompetentnost veřejného opatrovníka podíváme odzadu. Tedy předpoklad č. 3, že pracovník musí mít možnost využívat své kompetentní chování. Jistě se shodneme na tom, že tato podmínka je splněna. Předpokladem číslo 2 je nutnost motivace pracovníka, nepochybně velmi důležitá. Motivaci se budeme věnovat v celé následující kapitole. Zbývá nám tedy prověřit vlastnosti, schopnosti, vědomosti, dovednostmi a zkušenosti našeho veřejného opatrovníka ve vztahu k požadované činnosti, tak je uvedeno v kapitole 2.4.1.

3.1 Kazuistika

Pro lepší představení toho, jak vypadá práce opatrovníka, nám poslouží následující kazuistika.

Na městský úřad přichází předvolánka k soudu, kde by se mělo řešit omezení svéprávnosti paní Marie, která ve městě se svou rodinou bydlí (3 děti ve věku 2, 4 a 18 let). Tím, že k řízení bylo přizváno město, je zřejmé, že jestliže k omezení ve svéprávnosti dojde, není nikdo, kdo by byl ochoten opatrovnictví vykonávat. Po tom,

co rozhodnutí soudu o omezení svéprávnosti nabude právní moci, se veřejným opatrovníkem stalo město a starosta vydal pověření k výkonu této činnosti jedné z pracovnic sociálního odboru, která se tak stala opatrovníkem dvanácté osoby.

Paní Marie trpí bipolární poruchou v souběhu se závislostí na alkoholu. Poté, co ji soud omezil ve svéprávnosti, byla také zrušena její rodičovská práva a rodičovská odpovědnost.

Poté, co proběhlo soudní řízení, přinesl manžel paní Marie na úřad několik štosů obsílek s různými dluhy s tím, že je vyčerpaný a že už se o to starat nebude, zároveň také zažádal o rozvod. Paní nám sice vždy tvrdila, že žádné dluhy nemá, ale bohužel se jí v tomto ohledu nedalo nikdy důvěřovat. Rodina aktuálně bydlí v nájemném bytě, ale je bez příjmů a akutně jí hrozí vystěhování.

Veřejný opatrovník (pověřená osoba) se za těchto okolností musela začít o paní Marii starat a zajistit vše, tak jak bylo popsáno v kapitole 2.4.1. V první řadě se snažil řešit bydlení a zdravotní situaci – domluvil schůzku s psychiatrem a obvodním lékařem, kam bylo nutné paní doprovodit, protože sama by ani přes sliby k lékaři nedošla.

Za velký úspěch bylo považováno, že se paní na základě několika dlouhých intervencí s opatrovníkem a psychiatrem rozhodne kontrolovaně abstinovat a pravidelně dochází na dechovou zkoušku. Mezitím se opatrovník také snažil navazovat vztah s paní Marií, což bylo velmi složité, protože neustále lhala a podváděla. Zároveň však naléhala na svěřením důvěry, ale vždy zklamala (opatrovníka, manžela, děti, ...). Udržení takto pro opatrovníka „nevýhodného“ vztahu bylo nesmírně náročné, viz s. 20.

Dále byla ve spolupráci s úřadem práce řešena finanční situace rodiny a s majiteli bytu, kde bydlí (i když mají dluh na nájemném), se opatrovník pokoušel vyjednat další smlouvu a splátkový kalendář (opatrovník se musí jménem města zaručit na včasném splácení) tak, aby rodina nebyla vyhozena na ulici.

V souběhu s tímto vším také bylo jednáno s věřiteli, kteří byli objeveni na základě obsílek, exekutory, zdravotní pojišťovnou, kde vznikl velký dluh na zdravotním pojištění. Dále s Českou správou sociálního zabezpečení, protože paní Marie nikdy mnoho nepracovala a nevznikl jí tedy nárok na invalidní důchod, přestože je ve třetím stupni invalidity.

Situaci nadále komplikoval fakt, že se paní během života pohybovala po celé České republice, nestačilo tak oslovit pouze místně příslušné orgány veřejné moci. Exekuce,

dluhy a pokuty přicházely ze všech stran a dosáhly výše milionu korun. Bylo důležité se všemi komunikovat, jinak by došlo k zabavení i toho mála, co rodina měla.

Dalším problémem byl fakt, že některé společnosti absolutně nerespektovaly rozhodnutí soudu o omezení svéprávnosti a pod různými záminkami odmítaly s pověřenou osobou komunikovat, pošta nebyla ochotná opatrovníkovi předávat poštu a dlouho se nedařilo nalézt způsob, jakým se práva stanoveného soudem dovolat. To zapříčiňovalo stále další potíže. Opatrovnice se tak musela stát odborníkem na obchodní podmínky různých společností, na zákon o zdravotním pojištění, o sociálních službách, o poštovních službách, na exekuční a správní řád a spoustu dalšího, protože jinak s ní výše uvedení odmítali komunikovat a snadno ji odbývali, což bylo nežádoucí.

Když se situace v tomto směru trochu uklidnila, i komunikace s paní Marií se začala zlepšovat. Opatrovnice paní nikdy nevyčítala její častá selhání, protože by to znamenalo ještě větší fabulace. Ani tak nebylo jednoduché dozvědět se od paní Marie pravdu.

Součástí všeho výše uvedeného bylo nutné o všech krocích, které byly vykonány, vést obsáhlý spis a informovat soud.

Když se zdálo, že rodina žije v celkem v poklidu a žádost o rozvod manžel stáhne, kontaktuje opatrovnici Policie ČR, s tím, že v rodině došlo k domácímu násilí (prý je to poněkolkáté a již mají zkušenosti, že si paní Marie vymýšlí). Lékař žádné známky násilí neobjevil, přesto paní Marie tvrdila, že byla napadena. Opatrovník instinktivně považuje za důležité situaci prošetřit, ovšem Policie odmítla spolupracovat a zaslala na Městský úřad rozhodnutí o odložení případu. Paní Marie se dále svěřila, že chce od rodiny odejít, že si našla přítele a chce se rozvést. Opatrovník vedl s paní Marií několik intervencí na toto téma, zařídil rodině spolupráci s partnerskou poradnou, ale paní Marie na rozvodu dále trvala. Dokonce do kanceláře opatrovníka přivedla ukázat svého přítele. Ten však podle názoru opatrovnice netuší, že je paní nesvéprávná. Celá situace byla od začátku velmi komplikovaná a i přes veškerou snahu opatrovníka nakonec vygradovala tak, že paní Marie byla hospitalizována v psychiatrické nemocnici.

Aktuálně se opatrovník se snaží vymyslet a vyřešit, co dál, protože je povinen jednat dle přání opatrovnice, ale zároveň sám cítí, že rozvod a odchod paní Marie od rodiny není pro všechny zúčastněné to nejlepší a že i ona by litovala, že odešla od svých dětí.

Domníváme se, že je ještě důležité podotknout, že všechno výše uvedené se seběhlo během šesti měsíců.

3.2 Vymezení souboru konkrétních kompetencí veřejného opatrovníka

Pro správné zjištění kompetencí budeme pro tuto diplomovou práci počítat s premisou, že opatrovník vykonává na obci kumulovanou funkci zároveň s funkcí sociálního pracovníka, z praxe můžeme usuzovat, že tyto funkce k sobě mají nejblíže a jsou vzájemně propojeny.

Nejprve je nutné, aby pracovník splňoval všechny podmínky odborné způsobilosti pro sociálního pracovníka dle zákona č. 108/2006 Sb. Podmínky jsou podrobně popsány v §110 odstavce 4 písmene a): „*Vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost.*“ a písmene b): „*Vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu.*“ Zároveň je nutné, aby jeho profesionální smýšlení bylo v souladu s etickým kodexem sociálních pracovníků.

Podle asociace poskytovatelů sociálních služeb dodržuje zásady mlčenlivosti, diskrétnosti, sociální rovnosti, lidské důstojnosti, vytváří rovné podmínky pro všechny, podílí se na řešení problémů a na vytváření kvalitních mezilidských vztahů, chrání důstojnost a lidská práva. Za všech okolností se vyvaruje diskriminaci, zaměřuje se na silné stránky klientů.

Dále „*nepoškozujе klienta, nevyjadřujе se o něm hanlivě, neznevažujе jeho osobu ani nepříznivou životní situaci. Jedná s klientem bezúhonně, respektujе klientovu*

příslušnost k sociálním skupinám, národnosti i jeho etnickou a kulturní různorodost. Přispívá k začlenění klienta do sociální sítě a napomáhá při řešení problémů v dalších aspektech jeho života. Informuje klienta o možných rizicích a důsledcích při jeho rozhodování. Přispívá v organizaci k vytvoření takových podmínek, které napomáhají přijetí a uplatnění závazků tohoto kodexu. Zásazuje se o zlepšení sociálních podmínek a zvyšování sociální spravedlivosti tím, že podněcuje změny v zákonech, v politice státu i v politice mezinárodní. Upozorňuje na možnost spravedlivějšího rozdělení společenských zdrojů a potřebu zajistit přístup k těmto zdrojům těm, kteří to potřebují. Je zodpovědný za své jednání vůči osobám, se kterými pracuje, vůči kolegům, zaměstnavateli, profesním organizacím“, viz Etický kodex sociálního pracovníka České republiky (2006).

Předpokládejme, že výše uvedené obecné zákonné podmínky jsou splněny, následuje výčet konkrétních kompetencí, kterými by měla osoba pověřená veřejným opatrovnictvím disponovat. Ve výčtu se budeme částečně držet Woodruffových (2000) předpokladů vnitřní vybavenosti, tedy osobnosti pomáhajícího pracovníka. Schmidbauer uvádí, že „*ve všech sociálních povoláních je vlastní osobnost tím nejdůležitějším nástrojem, hranice možností jejího zatížení a její flexibility jsou zároveň hranicemi našeho konání*“ (2000, s. 7).

- **Vlastnosti**

Předpokládáme, že myšlení a vlastnosti opatrovníka jsou v souladu s výše uvedeným etickým kodexem.

Dále považujeme za důležité zmínit neúnavnost, protože se jedná o práci, která nikdy nekončí a často není dosaženo očekávaných cílů. Také jednání s většinou institucí není jednoduché, často si opatrovník připadá „jako by hrách na stěnu házel“. Provázení opatrovance životem je další zkouškou opatrovníkovy neúnavnosti, kdy se stále dokola snaží pomoci s navazováním vztahů ve společnosti, s péčí o domácnost, nakládat s finanční hotovostí, kdy se pravidelně stává, že svěřená osoba všechno utratí, ale opatrovník se znovu snaží najít způsob nebo naučit opatrovance lépe hospodařit. S tímto souvisí i následující důležitá vlastnost.

Je důležitá také psychická odolnost a emocionální vyrovnanost. Není snadné udržování vztahu s opatrovancem, který se snaží ze vzájemné interakce jen čerpat benefity.

Zároveň se mnohdy jedná o velmi smutné lidské osudy, které je přivedly až k veřejnému opatrovníku, to také není vždy snadné emocionálně zpracovat a zároveň na profesionální úrovni. Jednání s okolní společností je také velice složité, protože lidé ani různé státní či nestátní instituce neprojevují soucit, naopak se snaží vytěžit ze slabšího maximální zisk pro sebe. Na opatrovníka je kladen velký tlak ze strany společnosti, např. na nepřizpůsobivost opatrovaného, na jeho finanční závazky, a mnohdy jen proto, že je a „překáží“. Všechny záležitosti je nutné řešit, co nejvíce diplomaticky a s nadhledem, protože nejdůležitější při této práci je zajistit opatrovanci co nejlepší životní podmínky, které by odpovídaly jeho přáním.

Opatrovník samozřejmě musí být čestný, chápavý a spravedlivý, ve většině případů si svěřená osoba užila v životě nespravedlnosti a nepochopení více než dost.

- **Schopnosti, dovednosti**

Opatrovník by tedy měl mít i diplomatické a vyjednávací schopnosti, zvláště v jednání s věřiteli. S tím souvisí i odvaha, které by měl mít alespoň trochu, protože ne vždy je jednání příjemné a mnohé společnosti se druhou stranu snaží, byť třeba jen verbálně, zastrašovat. Někdy je potřeba odvaha i při jednání s opatrovancem, který je rozrušený nebo dokonce agresivní.

Dále je nutné, aby opatrovník byl empatický, aby byl schopen odhadnout, jak se zachovat v různých interpersonálních situacích. Důležité je, aby neuváděl opatrovance do rozpaků nebo se kvůli přehnanému projevení soucitu či lítosti opatrovanec necítil méněcenný.

Vzhledem ke všem administrativním záležitostem je nezbytné, aby se opatrovník dovedl rychle zorientovat v životě a financích opatrovaného, dokázal ústně i písemně komunikovat napříč spektrem všech státních, nestátních i soukromých institucí.

Pro co nejlepší zajištění opatrovancových potřeb je důležité zmapovat sociální situaci, vztahy a blízké osoby, které by mohly pozitivně ovlivnit jeho život, což často vyžaduje velmi dobré depistážní dovednosti.

Za důležité také považujeme schopnost vedení opatrovance správným směrem, což vyžaduje také schopnost koordinace podpůrných služeb jako je pečovatelská služba, péče o duševní zdraví, chráněné dílny apod. Domníváme se, že je možné to přirovnat k pedagogické intervenci tak, aby jeho život byl co možná nejkvalitnější.

V neposlední řadě považujeme za důležitou schopnost umět se vyrovnat se stresovými situacemi. Podle Mikuláščíka (2008, s. 17) to znamená „*zvládání zátěžových situací, adekvátní adaptaci jedince na životní podmínky, efektivní využívání vlastního psychického potenciálu, efektivní využívání paměti, představitivosti, myšlení, lepší koncentrace pozornosti, zvládání negativních emocí a zvýšení míry sebekontroly,*“ komplexně řečeno ovládání selfmanagementu.

- **Vědomosti**

Mezi další kompetence veřejného opatrovníka by měly patřit také následující vědomosti a znalosti.

Je nezbytné aby se orientoval v občanském a rodinném právu, často se stává, že za opatrovance řeší pozůstalost, rodičovská práva, vznik nebo zánik manželství, vlastnictví movitých nebo nemovitých věcí, platnosti různých smluv apod.

Při řešení finančních záležitostí je důležitá znalost sociálního systému a sociální politiky.

V otázkách bydlení je většinou nutné spolupracovat se sociálními zařízeními nebo navazujícími službami. Opatrovník musí mít o těchto zařízeních a službách přehled, zároveň vše musí být v souladu se zákonem o sociálních službách. Vše souvisí se znalostí principů sociální práce.

Kvalita opatrovancova života je mnohdy závislá na jeho vedení, můžeme říci, že se jedná o nenásilné pedagogické zásahy, které by vždy měly být přizpůsobeny schopnostem opatrované osoby, které jsou ve většině případů limitovány nějakou duševní poruchou, viz kapitola 2.3. Domníváme se, že pedagogický vhled v souvislosti se základním psychologickým kontextem je v přístupu opatrovníka nezbytností.

Vzhledem k velmi častým finančním potížím nesvéprávných osob je pro opatrovníka nezbytné, aby se orientoval i v exekučním řádu, byl schopen s exekutorem komunikovat na odborné úrovni, byl schopen dosáhnout u opatrovance zrušení exekuce, její zastavení nebo zařídit oddlužení. Tyto záležitosti sice nespádají do sociální práce, přesto veřejný opatrovník musí tyto záležitosti ovládat.

- **Zkušenosti**

Pro veřejné opatrovnictví zatím existuje jen teoretická metodika MVČR (2016), které nevychází ze zkušeností, ale pouze z představy, jak by to mělo být. Zkušenosti je tedy možné čerpat od zkušenějších pracovníků, kteří jsou také k opatrovnictví pověřeni. Mnohdy však nastává situace, se kterou se zatím nikdo nesetkal a její řešení je tedy precedentní. Z osobní praxe můžeme říci, že nejdůležitějšími zkušenostmi jsou ty, které získáváme v běžném životě a příkladem nám mohou být situace a záležitosti, které řešíme v soukromí a rodinném životě, a také to, co nám předaly minulé generace. Důležitou roli také hraje opatrovníkovo svědomí a snaha zajistit pro opatrovance co nejkvalitnější a nejdůstojnější způsob života.

Domníváme se, že na základě výše uvedeného můžeme říci, že nároky na veřejného opatrovníka jsou vysoké, nejen na vzdělání, které je určeno zákonem, ale také na osobnostní vybavení, tedy soubor kompetencí. Jeho práce je zároveň posláním, a proto ho zařazujeme mezi pomáhající pracovníky. Sondou mezi sociální obory, které je možné u nás České republice studovat, se pokusíme vyhledat absolventa, který by nejlépe splňoval dané požadavky. Při tom budeme předpokládat, že vyhledaný „ideální“ absolvent oplývá potřebnými vlastnostmi.

Sociální práci nebo sociální pedagogiku je možné vystudovat nejen na Univerzitě Hradec Králové, ale také na Masarykově Univerzitě v Brně nebo na Univerzitě Palackého v Olomouci. Na základě srovnání profilů absolventů těchto oborů, které jsou zveřejněny na internetových stránkách těchto škol jsme zjistili následující.

Z profilu absolventa magisterského studia sociální práce shodně na všech výše uvedených univerzitách vyplývá, že je odborně způsobilý k výkonu povolání sociálního pracovníka v souladu s § 110 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Dále je kompetentní ke koordinaci a řízení služeb sociální práce, k řešení nepříznivé sociální situace lidí v kontextu sociálního prostředí mikrosystému, mezosystému i makrosystému, zná způsoby koordinace sociální práce při řešení nepříznivých sociálních situací lidí a umí uplatňovat vybrané metody týmové práce, orientuje se v evropském kontextu sociální práce a sociální politiky, vyzná se v sociálním výzkumu v oblasti sociální práce. Absolvent je vybaven základními

teoretickými znalostmi v humanitních oborech (sociologie, psychologie apod.) a zejména teoretickými znalostmi a praktickými dovednostmi z aplikovaných disciplín těchto oborů, jejichž zvládnutí má bezprostřední vliv na kvalitu výkonu sociální práce.

Absolvent magisterského studia oboru sociální pedagogiky dle profilu disponuje všemi výše uvedenými kompetencemi, avšak zde nacházíme i něco navíc.

Například se může uplatnit v praxi i jako pedagogický pracovník v souladu s §16 a 17 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících ve znění pozdějších novel. Kromě řídicích, koordinačních a projektových kompetencí je vybaven i pro výchovnou, diagnostickou a intervenční činnost. Je schopen rozvíjet u klientů jejich osobnost, podporovat je ve vytváření hodnot, postojů, ve zdravém životním stylu a v hledání smyslu života v souladu s tradičními hodnotami. Je schopen provádět analýzu potřeb a umí hledat finanční zdroje nejen v rámci plánu rozvoje služeb a realizace projektů. Disponuje znalostmi a vědomosti z oblasti sociální pedagogiky, sociologie, práva, sociální politiky, sociální práce, antropologie, řízení lidských zdrojů, demografie, managementu a statistických metod.

Kraus (2008) v souladu s výše uvedenými profily absolventů uvádí oblasti, ve kterých by měl být sociální pedagog vzdělán. Jedná se o pedagogiku, filozofii, etiku, sociologii, psychologii, sociální pedagogiku, sociální práci, sociální politiku, právo, řízení v sociálně-pedagogické oblasti, základy biomedicíny, psychoterapie, sociální patologie, metodiky zájmových činností, práce s menšinami apod.

Jeho uplatnění najdeme hlavně v pomáhajících profesích, v oblasti sociálně pedagogické prevence, v oblasti sociálně pedagogické terapie či sociální práce, v nejrůznějších pedagogických a sociálních situacích, v nejrůznějších pedagogicko-psychologických profesích a v různých státních i nestátních sférách rozmanitých resortů¹³.

Na základě výše uvedeného se domníváme, že absolvent magisterského studia oboru Sociální pedagogika má pro výkon veřejného opatrovníka lepší výchozí pozici, hlavně v oblasti vědomostí, se kterými by na tuto pozici nastupoval. U absolventa sociální práce shledáváme jako největší nedostatek chybějící pedagogické vzdělání, neboť

13 Dostupné z: <https://www.uhk.cz/cs-CZ/UHK/Studium/Studijni-obory.aspx>,
<http://katedry.ped.muni.cz/socialni-pedagogika/studium/oborova-profilace/prezenci-studium>,
<https://www.pdf.upol.cz/uchazec/studijni-obory-bc-mgr/>.

opatrovnictví je hlavně nikdy nekončící intervencí do opatrovancova života za účelem jeho zkvalitnění, ale také edukace a samostatnosti. V souvislosti s tím se ptáme, jestli je tento rozdíl dohledatelný také v praxi?

Domníváme se, že podle Krause (2008) se na danou problematiku sociálního pracovníka a sociálního pedagoga díváme tak trochu „polskýma očima“, kde je sociální práce považována za součást sociální pedagogiky. Přestože se u nás oba obory studují samostatně, domníváme se, že sociální pedagogika v sobě zahrnuje více sociální práce, než že by tomu bylo opačně, proto se sociální pedagog jeví jako vhodnější kandidát pro pozici veřejného opatrovníka z obou absolventů.

Mezinárodní asociace sociálních pedagogů v Evropě v souladu s výše zmíněným uvádí: *„Obsahem sociálně-pedagogické práce je intervence do životních podmínek lidí. Metody, které v rámci své činnosti sociální pedagog využívá, jsou péče a ošetřování, vzdělávání a výchova, intervence, rozvoj zdravého životního stylu. Cílem je úspěšná socializace člověka. Sociální pedagogové tedy musí mít dobrou kvalifikaci, aby mohli tuto profesi efektivně vykonávat. Sociální pedagogové mají být vzdělávání na univerzitách a vysokých školách, nesmíme ale zapomenout také na význam celoživotního vzdělávání v rámci různých projektů a kurzů“*, viz A Common Platform for Social Educators in Europe, 2006 In: Rozsypalová (2009, s. 27).

4 MOTIVACE JAKO VNITŘNĚ PROBÍHAJÍCÍ PROCES SMĚŘOVÁNÍ K CÍLI

Na předchozích stranách jsme se pokusili vytvořit profil osoby „ideálního“ veřejného opatrovníka tak, aby byl pro praxi co nejlépe využitelný. Ke kompletnímu přehledu jeho kompetencí schází odhalit důvody, které sociálního pedagoga povedou k výkonu této činnosti a přimějí ho u ní setrvat. Domníváme se, že u každého člověka se tyto důvody mohou lišit a my se je pokusíme identifikovat.

4.1 Pojmy související s motivačním procesem a jejich vymezení

Důvody, které člověka pobízejí k činnosti, jsou nazývány motivací. Zimbardo In: Nakonečný (1996) tvrdí, že motivace je pojem, který vyjadřuje to, co je pozorováno, tedy že lidské chování s určitým úsilím směřuje k dosažení určitého cíle. Zároveň zdůrazňuje, že motivaci nikdo nikdy neviděl a nelze ji ani měřit. Proto se domníváme, že zjistit, jaká je motivace, motivační faktory naší cílové skupiny, nebude jednoduché, přistoupíme tedy nejdříve k obecným charakteristikám a definicím motivace na základě odborné literatury.

Podle Nakonečného (1996) vždy bylo, je a bude nejdůležitějším úkolem psychologie zjistit, proč se člověk chová tak, jak se chová, tedy co ho k určitému chování motivuje. Tato motivace je podle něj vnitřně probíhající proces, který vyúsťuje ve výsledný vnitřní stav, motiv. Je také důležité rozlišovat konečný cíl, druh vnitřního stavu, který je nazýván uspokojením, satisfakcí a prostředky, kterými se uspokojení dosahuje.

Podle Výrosta a kol. (2008) motivaci chápeme jako hybnou sílu psychického charakteru, protože má směr a intenzitu, kterou uvádí do chodu lidské chování a jeho činnost. Za základní vnitřní zdroj motivace považuje motiv čili pohnutku. Švancara (1975) při analýze motivace uvádí ještě další pojmy, jako potřeba, přání, cíl, podnět a

puď. Za klíčový pojem považuje potřebu, domnívá se, že je to zaměřenost na vnitřní nebo vnější předměty a jejím prostřednictvím jsou naplňovány a organismus je tak uspokojován, „*potřeby tak nabývají předmětného obsahu (...) motiv je objekt odpovídající té nebo oné potřebě*“, viz Švancara (1975, s. 127). Potřebu spojuje s prožíváním něčeho žádoucího nebo s tendencí k provedení určité akce. Konkrétní potřeba, tedy motiv, je „*pohnutkou k činnosti, činitel usměřňující chování jedince k určitému konci, resp. cíli ať vědomému nebo nevědomému a motivovat pak znamená podnítit pohnutku*“, viz Švancara (1975, s. 129). K podnícení pohnutky je podle něj potřeba energie, kterou označuje jako puď. Tyto puďy vždy směřují k vnějším cílům. Švancara (1984, s. 111) však také uvádí, že „*rozvinuté chování dospělého kulturního jedince nelze téměř nikdy interpretovat na základě jedné potřeby, neboť je výslednicí souhry motivů*.“

Dále rozlišuje potřeby primární – fyziologické i psychologické, které jsou společné všem lidem a potřeby sekundární, které se projevují specifickým způsobem uspokojování, jsou ovlivněny sociálním učením a v závislosti na konkrétních společensko-historických podmínkách se liší.

Domníváme se, že pro potřeby naší diplomové práce se budeme pohybovat v oblasti potřeb sekundárních, protože nás zajímají právě ty specifické potřeby, souhra motivů, jejichž prostřednictvím je naše cílová skupina uspokojována. Madsen (1972) sekundární motivy ještě více konkretizuje na motiv sociálního kontaktu, motiv dosažení úspěšného výkonu, motiv moci a motiv vlastnictví.

Podle Výrosta (2008) níže uvedené motivační dispozice mohou vystupovat jako vnitřní motivační faktory. Za ty hlavní považuje potřeby, hodnoty a hodnotový systém, zájmy a částečně i postoje, charakterizovány jsou podle něj takto:

Potřeby

Potřebu pociťujeme jako nedostatek něčeho, co je pro náš život nezbytné. Tento nedostatek je prožíván jako pocit napětí, nelibosti nebo strádání, což člověka podněcuje k dosažení příslušných životních podmínek. Potřeby jsou tedy hybnou silou lidského konání, jehož výsledkem je uspokojení potřeby. „*Osvojování způsobů*

uspokojování potřeb v souladu s tradicí dané kultury je jednou z podstatných složek socializace“, viz Výrost (2008, s. 150).

Hodnoty

Výrost vychází z premisy, že produkty lidské činnosti *„představují vzhledem k potřebám hodnoty, a proto hodnotově orientují činnost a její cíle“* (2008, s. 152). Hodnoty jsou přírodní nebo společenské jevy, mohou být hmotné i duchovní povahy a slouží k rozvoji a uchování nejen společnosti, ale i samotného lidského života. O hodnoty člověk musí usilovat, ale také je vytvářet, jsou úzce spjaty s potřebami a zájmy. Zdroj těchto hodnot je určen výchovou, životní zkušeností vlastní i zprostředkovanou a souborem společenských vlivů. Motivační síla hodnoty je vyšší než konkrétního produktu, protože i zázemí společenského hodnotového systému je vyšší, viz Výrost (2008).

Zájmy

Podle Výrosta (2008) bývá zájem výrazně vázán na určitý předmět a je vědomě aktivnější než potřeba. Zájmy a potřeby na sebe však vzájemně navazují. Zájem však člověk může mít nejen o předmět, který je pro něj potřebný, ale i o předmět, který jeho okruh potřeb přesahuje. Pravý zájem si člověk často nemusí uvědomovat nebo mohou být zájmy v konfliktu. Je proto důležité rozlišovat zájem, zainteresovanost v souvislosti s tím, co člověku přináší. Mikuláščík (2008, s. 59) uvádí, že v případě, že jsme v nějaké činnosti úspěšní, daří se nám, tak náš zájem o danou činnost narůstá. Také říká, že *„zájmy mají tři důležité aspekty: výraznou mobilizaci pozornosti, citový vztah a snahovou tendenci.“*

Postoj

„Vztah motivace a hodnot je také vyjádřen v postojích“, viz Výrost (2008, s. 153). Je to osvojená psychická dispozice, u které lze rozlišit kognitivní a emocionální stránku, jedná se o hodnotící vztah. Postoje a motivy se společně vztahují k činnosti nebo zaměřenosti lidského chování. Podle Newcomba In: Výrost (2008) postoj nemůže být charakterizován pudovým stavem, naopak může být vyvolán motivem, který je pudem doprovázen. Postoj také není zaměřen na dosažení cíle, nýbrž pouze na svůj specifický objekt. Postoj se odlišuje od všech předešlých motivačních faktorů (potřeba, zájem,

hodnota) také tím, že je to ustálený vztah k předmětnému a přírodnímu prostředí, a tím navozuje možnost různých motivací, kdežto motiv vždy navozuje aktuální motivační stav.

To byly motivační faktory podle Výrosta (2008), Nakonečný (1972) k výše uvedeným uvádí další, a to ideály.

Ideály

Nakonečný říká, že „člověk není motivován jen tím, co ve světě reálně existuje, ale i tím, co sám do světa vkládá jako ideál, tj. jako představu nebo názor o uspořádání světa a života... Pojem ideál je protikladem k pojmu reálný komplex idejí o tom, co má být“ (1972, s. 103). Výše uvedené faktory totiž motivy lidského chování zcela nevyčerpávají, protože ideál v sobě ztělesňuje to nejpřitažlivější a pro člověka i nejčinnější, kdy se obraz stává vzorem. Stejně jako faktory předešlé je ideál výsledkem vlivu společenského hodnocení a vzniká v poli sociálního působení a je určen kulturním pozadím. Za zdroj ideálů Nakonečný (1972) považuje vždy osobní zkušenosti.

4.2 Motivační teorie v kontextu veřejného opatrovnictví

Nakonečný (1996) motivaci ještě dále rozlišuje podle toho, jestli motivem, tedy zdrojem cíleného chování, je vnitřní nebo vnější situace člověka, externí objekt neboli incentiva. Například hladovění považuje za vnitřní zdroj motivace, kdy hlavním cílem člověka je nasytit se, za vnější zdroj považuje peníze nebo ohrožení prestiže. Zároveň uvádí, že vnější podněty se stávají motivující jen za podmínky určitého vnitřního vyladění aktuálních a trvalých potřeb člověka. Sanford In: Nakonečný (1974) vyladění potřeb vysvětluje jako funkční souvislost vnějších a vnitřních podnětů. Incentivy mají podle něj motivační působnost na člověka, pouze když signalizují nasycení aktuální potřeby, deficitu – vnitřního podnětu.

Můžeme výše uvedené chápat tak, že u našeho veřejného opatrovníka vznikl nějaký psychický deficit. Předpokládáme, že má střechu nad hlavou a netrpí hladem, žizní ani zimou. Tento deficit se stává zdrojem určitého chování a za pomoci incentiv z vnějšího

prostředí se postupně tento deficit naplňuje, až se dostaneme k cíli motivovaného chování. Domníváme se, že v této fázi zkoumání motivace nám vyvstává několik problémů. Co když si náš subjekt žádné cílené chování neuvědomuje a tím pádem ani výše uvedený deficit? Čáp (1987) a Výrost (2008) se shodují na tom, že člověk si motivy nebo motivaci nemusí vůbec uvědomovat, někdy si uvědomuje jen vnější cíl, ale ne už další faktory, které ho k němu mohou podněcovat nebo odrazovat. Co když se ale cíl naplní a náš veřejný opatrovník dojde k uspokojení, přestal by potom s výkonem činnosti? To jistě ne, protože činnost veřejného opatrovníka je stálý dohled a doprovázení nesvéprávného klienta, nemá tedy cíl, můžeme říci, že je to poslání. Nás tedy budou zajímat „dílčí“, osobní cíle našich probandů, zároveň se pokusíme rozklíčovat, jaké jsou jejich vnitřní nebo vnější motivy a které z nich převažují. Dále se domníváme, že původní deficit, který je v jejich případě motivovaným chováním cíleně uspokojován, by bylo možné zjišťovat z pohnutek, které vedly veřejného opatrovníka vůbec ke studiu v oblasti pomáhajících profesí, nebo jaké je jejich očekávání. Můžeme se také zaměřit na to, zda je jejich očekávání zaměřeno spíše na klienta nebo ryze egoisticky.

Podle Nakonečného (1996) se motivace u každého člověka vyvíjí, je to dáno vývojem osobní morálky, tedy od egoismu k altruismu. Zároveň však také uvádí, že někteří psychologové se domnívají, že altruismus je zvláštním projevem egoismu, jako příklad uvádí, že štedrý mecenáš může být člověk, kterému působí uspokojení ukazovat ostatním, že na to má. Domníváme se, že mecenášství v pravém slova smyslu s naším výzkumem souviset nebude, ale bylo by zřejmě zajímavé zjistit, do jaké míry se za prosociálním chováním skrývá nebo neskrývá egoistické uspokojení. Nakonečný také používá termín *prospolečenská motivace*, která „*může být prožívána jako pocit závazku, odpovědnosti, solidarity a lítosti*“ (1996, s. 89). Mohla by také hrát roli potřeba vytvářet kolem sebe přátelské vztahy a spokojené osoby, jako další z faktorů *prospolečenské motivace*?

Další teorií motivace, kterou Nakonečný (1996) zmiňuje, je *výkonová motivace*. Domníváme se, že vzhledem k finančnímu ohodnocení, se kterým se v sociálních službách obecně setkáváme, je potřeba s ní v rámci našeho výzkumu počítat. Podle Nakonečného (1996) všichni toužíme po úspěchu. Naše síla touhy po úspěchu je

vyjádřena poměrem této touhy ke strachu z neúspěchu, čím je větší strach, tím je slabší motiv výkonu. Definuje také tři hlavní proměnné, které se uplatňují ve výkonové motivaci. Jsou to pohnutka k určitému specifickému úspěchu, očekávání úspěchu a zážitek úspěchu, který je emocionální podstatou motivu výkonu. Je možné, že by se v naší výzkumné skupině mohla objevit motivace na výkon jako jeden z důležitých faktorů? Domníváme se, že ano, protože dalším aspektem, který Nakonečný (1996) zmiňuje, je pohotovost k převzetí úkolů, kterou osoby se silným motivem k výkonu vykazují. Veřejný opatrovník se v takových situacích nachází často a na pohotovosti reakce je závislý jeho opatrovanec.

Murray In: Výrost (2008) motivaci k výkonu vyjadřuje jako potřebu výkonu a zahrnuje do ní „...*dokázat něco obtížného, zvládnout fyzické objekty, lidské bytosti či ideje, učinit to co nejrychleji a co nejsamostatněji, překonat překážky a dosáhnout vysokého standardu, překonat sám sebe, být rivalem druhých a předčit je. Jak vyplývá z této charakteristiky, sociální aspekt je tu zastoupen zejména soupeřením s druhými*“ (2008, s. 154). Domníváme se, že Murrayova tvrzení o výkonové motivaci by s motivací veřejného opatrovníka mohla korespondovat. Budeme zjišťovat, zda mezi motivačními faktory veřejného opatrovníka lze identifikovat potřebu výkonu a jestli v tomto směru je pro něj zážitek z úspěchu satisfakcí při výkonu praxe.

Podle Výrosta (2008) souvisí se společenskou podstatou člověka specifická motivační dispozice a tou je provádění společné činnosti. Společná činnost je podle něj přitažlivější než činnost individuální, protože druhá osoba může být potencionálním nositelem kladného vztahu, může projevovat obdiv a uznání, může motivovat k učení a vyrovnání se druhým, může být nositelem důležitých zkušeností. Také uvádí, že společná činnost nemusí být pokaždé činností skupinovou. „*V rámci téhož jedince může existovat vedle individuálního já také sociální já (...) podoba tohoto sociálního já se odvozuje od interpersonálních vztahů, jako jsou vztahy mezi dítětem a rodičem, milenci, přáteli*“ (2008, s. 156). V kapitole 2.4 (s. 29) jsme psali o složitosti vytváření vztahu s opatrovancem. Mohou interpersonální interakce, se kterými má veřejný opatrovník zkušenost, souviset s potřebou pouštět se do takto náročného vztahu? Může to být tím, že vyhledává společnou činnost, protože se mu této zkušenosti nedostává

nebo v dětství nedostávalo, a proto vyhledává možnost identifikace s druhým člověkem?

Všemi výše vznesenými otázkami se budeme zabývat ve výzkumném šetření, které následuje.

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Výzkumným cílem práce je zjistit motivaci konkrétních veřejných opatrovníků k vykonávání této činnosti a subjektivně vnímané zdroje satisfakce. Tento cíl směřuje k získání informací o motivaci konkrétních sociálních pracovníků na obcích k výkonu činnosti veřejného opatrovníka. Zvláštní zřetel je věnován zdrojům satisfakce, které považují pracovníci za stěžejní, a také důvodům, proč se snaží svou práci vykonávat co nejlépe. Teoretická východiska poskytly úvodní kapitoly práce, blíže jsou uvedena u formulace HVO a DVO.

Jako konkrétní výzkumný problém byly formulovány hlavní zdroje satisfakce sociálních pracovníků a jejich motivace k výkonu funkce veřejného opatrovníka. Z výzkumného problému byla extrahována hlavní výzkumná otázka: **Jaká je motivace konkrétních veřejných opatrovníků k vykonávání opatrovnictví?**

Na základě výsledků předvýzkumu, který byl proveden mezi vybranými veřejnými opatrovníky z řad sociálních pracovníků na obcích v průběhu měsíců července a srpna 2017 formou volného rozhovoru, byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie a metodou sběru dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Výsledky našeho předvýzkumu potvrdily Harváňkovo tvrzení, že „*považujeme motivaci za velmi složitý jev (proces), který zahrnuje značný počet rozmanitých potřeb, zájmů, postojů, hodnot a dalších motivačních momentů, a to v různých kombinacích, které jsou odlišné jak interindividuálně, tak i intraindividuálně*“ (1991, s. 8). Proto usuzujeme, že rozhovor poskytne respondentům větší možnost vyjádřit své domněnky, názory, postoje atd., které jsou při výzkumu motivace nejdůležitější. Domníváme se, že tato metoda poskytne dotazovaným dostatečnou volnost při formulování odpovědí tak, aby jejich myšlenky nebyly zkreslovány, či ovlivňovány domněnkami autora. V jiné např. kvantitativní metodě sběru dat, např. u dotazníku, by otázky mohly být vytvářeny příliš sugestivně na základě autorem vytvořených hypotéz.

Pojem motivace zahrnuje podle Madsena „*všechny proměnné, které aktivují, udržují a usměrňují chování*“ (1972, s. 53), podle našeho názoru tedy není možné, abychom tyto proměnné v jiném než kvalitativním výzkumu byli schopni definovat a identifikovat. Metodu rozhovoru jsme také zvolili proto, že tato technika nám umožňuje sledovat i neverbální projevy subjektu jako jsou mimika a gestika, které nám mohou pomoci přimět probanda, aby se více otevřel a zjistit třeba i to, co si sám neuvědomuje, viz Morávek (1987, s. 25). Jak již je výše popsáno – motivaci si člověk nemusí vždy plně uvědomovat.

V tomto kontextu byl zvolen kvalitativní výzkumný design a metodou sběru dat byl polostrukturovaný rozhovor. Data pak byla analyzována prostřednictvím otevřeného kódování. Přístup, zvolené metody analýzy a sběru dat budou v obecné rovině níže představeny.

5.1 Kvalitativní výzkumná strategie a její realizace v rámci autorského empirického šetření

Na základě výše uvedené pilotáže a informací, které byly získány prostřednictvím odborné literatury a v neposlední řadě vzhledem k cíli práce jsme se pro potřeby této diplomové práce rozhodli využít kvalitativně orientovanou výzkumnou strategii.

Podle Hendla je kvalitativní výzkum chápán ve dvou rovinách, jako původní doplněk výzkumných strategií na straně jedné, na straně druhé „*jako protipól nebo vyhraněná výzkumná pozice ve vztahu k jednotné, na přírodovědných základech založené vědě*“ – o čemž se však vedou spory (1999, s. 15).

„*Většina metod kvalitativního výzkumu vychází z každodenních a neustále prováděných činností: pozorování, rozhovor a vyhodnocování slovních informací patří mezi základní úkony člověka (...), kvalitativní přístup zvyšuje schopnost empatie i dovednost získat úplnější a nestrannější pohled na různé situace*“ (1999, s. 9). Přístup, který volíme, je podle Hendla možné označit za fenomenologický, tedy zahrnuje empirické vnímání výzkumníka a zároveň jeho interpretaci a porozumění dostupným

materiálům. „Kvalitativní výzkum se snaží o porozumění jevům, které zkoumá, snaží se jim na pozadí kulturních zákonitostí porozumět a vysvětlovat je“ (1999, s. 16) . Je to „snaha o proniknutí do světa člověka a pohled na svět jeho očima“ (Chráška, 1995, s. 15).

Naproti tomu kvantitativní přístupy výzkumu podle Hendla (2005) předpokládají, že lidské chování můžeme měřit a předpovídat. Z prostudované literatury je nám známo, že lidská motivace měřitelná není, viz kapitola 4, proto pro účely této práce volíme kvalitativní výzkumnou strategii.

5.1.1 Předvýzkum a stanovení výzkumných otázek

Provedenou pilotáž považujeme za prospěšnou při vytváření struktury rozhovoru a při pohledu na motivaci stran veřejných opatrovníků. Bylo mj. zjištěno, že respondenti svou práci považují za velice složitou, časově náročnou, kdy často pracují přesčas, a finančně nedostatečně ohodnocenou. A to vzhledem k odpovědnosti, kterou nesou, a nízké zákonné podpoře, kdy spousta věcí není jasně definovaná (např. běžný zdravotní úkon), a neinformovanosti společnosti. Přesto se snaží svou práci dělat co nejlépe tak, aby jejich svěřenec žil co nejkvalitnějším a nejdůstojnějším životem.

Na základě těchto zjištění definujeme hlavní výzkumnou otázku a dílčí výzkumné otázky

HVO: Jaká je motivace konkrétních veřejných opatrovníků k vykonávání opatrovnictví ? Již víme, že pojem motivace je velice obsáhlý a u každého člověka je individuální. Obsahuje nejen vnitřní motivy a vnější pobídky, jak říká Čáp (1987), ale také uvádí, že člověka k určitému jednání může vést současně několik motivů, stejné jednání u jiného může být výsledkem kombinace jiných motivačních faktorů. Jako příklad uvádí: „Jeden pracuje převážně ze zájmu o obor a z radosti, kterou mu ta práce působí, kdežto druhý třeba z potřeby vyniknout a dosáhnout společenského uznání“, viz Čáp (1987, s. 67).

Podle Harváňka (1991), Švancary (1984) a dalších je motivační proces souhrnem různých motivačních momentů, tyto faktory jsou Výrostem (2008) a Nakonečným (1972) definovány jako potřeby, postoje, zájmy, ideály a hodnoty. Základním kamenem všech těchto faktorů je potřeba, primární potřeby jak fyziologické, tak psychologické

jsou společné všem, ale právě potřeby sekundární se projevují specifickým způsobem uspokojování a jsou ovlivněny výchovou i prostředím, viz Švancara (1984).

Domníváme se, že na základě výše uvedeného můžeme postoje, zájmy, ideály a hodnoty označit jako specifické sekundární potřeby, které mohou v různé míře motivační proces ovlivňovat. Madsen (1972) sekundární motivy ještě rozděluje a konkretizuje na motiv sociálního kontaktu, motiv dosažení úspěšného výkonu, motiv moci a motiv vlastnictví, my se domníváme, že motiv sociálního kontaktu a úspěšného výkonu patří k hnacím silám veřejných opatrovníků.

Z vlastní zkušenosti můžeme říci, že veřejné opatrovnictví si člověk jako náplň pracovní činnosti přímo nevybírá, často funkce bývá přidělena, často je i kumulována s další funkcí, viz s. 28. Přidělit ji je možné pouze člověku, který má určité kompetence pro výkon této funkce, z předcházejících kapitol vyplývá, že ideální předpoklady poskytuje studium se zaměřením na sociální obory.

Mohlo jít o uspokojení nějakého pocíťovaného deficitu spojeného s výchovou nebo prostředím, domníváme se totiž, že pracovníci pomáhajících profesí mohli již při výběru oboru studia pocíťovat určité nutkání, které se pokusíme identifikovat a dát do souvislosti s motivací veřejného opatrovníka. Na základě uvedené rozsáhlosti motivačního procesu definujeme **dílčí výzkumné otázky**, jejichž prostřednictvím se pokusíme motivační elementy každého z respondentů konkretizovat. **DVO1** formulujeme takto: **Co motivuje veřejné opatrovníky k výkonu činnosti?** Nakonečný (2014, s. 46) říká, že *„jsme přitahováni jen tím, co signalizuje přímé nebo zprostředkované uspokojení nějaké potřeby.“*

Proto při zkoumání motivace je nutné zahrnout také zdroje satisfakce. Tedy co veřejní opatrovníci považují za zdroj uspokojení při své práci. Satisfakcí v tomto kontextu rozumíme uspokojení. Můžeme to tedy chápat tak, že síly, jež dávají do pohybu lidské jednání a lidskou činnost jsou poháněny nějakým očekávaným výsledkem, který můžeme označit jako satisfakci, tedy uspokojení. Satisfakci rozumíme jako výstup zaměřeného chování, který nám něco přináší. Můžeme říci, že v případě, kdy očekávaná satisfakce nepřichází, není důvod stejný vzorec chování opakovat. Někdy je však v rámci našich povinností nutné setrvávat a znovu opakovat činnosti, které nám dostatečnou satisfakci nepřinášejí, nabízí se hledání nějakých alespoň dílčích zdrojů uspokojení, dílčích cílů, kterými by naše potřeby byly naplněny, tedy došly satisfakce.

Motivace a satisfakce jsou tedy úzce propojeny, proto následně formulujeme **DVO2: Co opatrovníci považují za zdroje satisfakce?** DVO1 a DVO2 jsou syceny tazatelskými položkami rozhovoru – scénář rozhovoru ¹⁴.

5.1.2 Metody výzkumu, popis výzkumného vzorku a průběh šetření

Jako metodu sběru dat jsme zvolili polostrukturovaný rozhovor. *„Rozhovor je metoda shromažďování dat o realitě, která spočívá v bezprostřední verbální komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta. Velkou výhodou rozhovoru oproti jiným výzkumným metodám je navázání osobního kontaktu, který umožňuje hlubší proniknutí do motivů a postojů respondentů“*, viz Chráska (1993, s. 113). V případě polostrukturovaného rozhovoru je *„respondentovi umožněno volně mluvit o tématu, reflektovat svůj postoj k němu a rozvíjet o něm své myšlenky (...) a zároveň je možné rozhovor usměrňovat tak, aby se respondent neodchýlil od tématu“*, viz Smith In: Řiháček, Čermák, Hytych (2013, s. 15).

Rozhovory jsou kategorizovány za pomoci otevřeného kódování, které *„vyjadřuje nastavení výzkumníka, který je v této fázi analýzy otevřen objevování nových významových jednotek a utváření dalších konceptů“*, viz Řiháček, Čermák, Hytych (2013, s. 49).

Rozhovor byl proveden s 11 veřejnými opatrovníky v Královéhradeckém, Libereckém a Středočeském kraji. Při výběru respondentů bylo postupováno metodou náhodného výběru, protože nebylo potřeba veřejné opatrovníky jakkoliv selektovat. Pro účely našeho výzkumného šetření byla podstatná pouze jejich funkce.

Cílem rozhovoru bylo získat autentické výpovědi všech respondentů. Počet a znění otázek, které jsme pokládali, byl upraven na základě pilotáže. Odpovědi na některé otázky v průběhu pilotážního rozhovoru splynuly v jednu, někdy naopak bylo nutné respondenta podnítit k obšírnější odpovědi doplňující otázkou.

14 Viz příloha č. 5

5.1.3 Interpretace výsledků výzkumu

Následná analýza získaných dat bude představena s ohledem na DVO a HVO. V obecné rovině je níže nastíněn postup při rozboru získaného materiálu a poté jsou získaná kvalitativní data konkretizována dle kategorií, které sytí hlavní výzkumnou otázku. Parafráze sdělení respondentů jsou v částech, které to vyžadovaly z důvodu dodržení co nejvyšší autenticity, doplněny o fragmenty přímých citací. Vzhledem k privátnosti získaných dat nejsou celé rozhovory součástí příloh. Důvodem je snaha eliminovat možnost identifikace konkrétních respondentů. Proto přílohy obsahují pouze znění otázek rozhovoru.

- **Kategorizace kvalitativních dat**

Způsob analýzy dat získaných pomocí rozhovorů byl stejný, který jsme použili již v Bakalářské práci (2015), protože tento způsob kategorizace se nám osvědčil. Nejprve jsme z rozhovorů odstranili otázky, které byly respondentům pokládány, aby nás při stanovování kategorií neovlivňovaly. Poté jsme rozhovory, každý zvlášť, opětovně pročetli, abychom zajistili plné porozumění jejich textu.

Následně byla v prvních dvou rozhovorech označena slovní spojení podobného významu, stejná slova, která byla považována za dílčí jednotky – tzv. kódy. Některé kódy byly ponechány v původním znění tak, jak je formulovali respondenti (tzv. nativní), jiné byly přeformulovány, vždy ovšem tak, aby neztratily svůj původní význam. *„Postupně byly takto přidávány další rozhovory, kde bylo ověřováno, jestli i v nich bude možné najít shody. Z kódů postupně vyplynuly nadřazené, zastřešující kódy“*, viz Ruferová (2015, s. 63) – tedy kategorie, které se staly nositeli konkrétních významů pro téma motivace a satisfakce. Při kódování dat bylo naší snahou, aby kategorie nesly skutečně kvalitativní názvy, nikoliv pouze popisné, a aby se vztahovaly k našemu cíli, tedy zjistit, jakými atributy motivace a satisfakce se budou naši respondenti vykazovat a v jakých detailech a jedinečnostech. *„V průběhu analýzy jsme opakovaně revidovali výčet kategorií a některé jsme přidali, či dle obsažnosti kódů upravili. Níže je uvedeno 12 kategorií, které jsme analýzou rozhovorů získali“*, obdobně, viz Ruferová (2015, s. 63).

DVO1: Co motivuje veřejné opatrovníky k výkonu činnosti? sytí následující kategorie:

Kategorie 1: Touha pomáhat aneb orientace na druhé a potřebné

- Kódy: pomoc ostatním, mohu pomoci, pomáhat lidem, postarat se o lidi, dobrý pocit z pomoci, užitečnost společnosti

Tato kategorie ukazuje, že jedním z hlavních motivů, které ovlivnily volbu zaměstnání v sociální sféře u našich respondentů, je jejich potřeba pomoci druhým. V odpovědích respondentů se objevovalo např. R1: „...*vždycky jsem chtěla pomáhat lidem*“. Tento motiv nacházíme také při výběru studovaného oboru, kdy se naši respondenti zaměřovali na studium oborů z oblasti pomáhajících profesí např. R6: „...*původně jsem chtěla být doktorkou, ale to nedopadlo*“ nebo pro ně bylo důležité získat vysokoškolský titul, pro to, aby mohli poskytovat profesionální pomoc viz R9: „...*původně jsem se chtěla věnovat dětem a založit třeba nějakou organizaci na podporu dětem ze sociálně ohrožených rodin, a to by bez vysoké školy nebylo možné*“.

Veřejné opatrovnictví bylo ve všech případech našim respondentům přiděleno, tato kategorie mj. identifikuje potřebu pomáhat jako důvod pro setrvání v tomto zaměstnání. Respondenti uvádějí R2: „...*veřejné opatrovnictví je vlastně sociální práce, ale více do hloubky a to jsem vlastně chtěla přesně dělat*“ nebo R3: „...*opatrovnictví je jen vyšší level pomoci*“.

Kategorie 2: Jistá budoucnost aneb jsem zabezpečen

- Kódy: finanční jistota, vize budoucnosti, finanční prostředky, zajištění rodiny

Tato kategorie ukazuje, že výběr zaměstnavatele u našich respondentů jasně ovlivnila potřeba určité jistoty do budoucnosti, kterou poskytuje zaměstnání ve státní sféře. Za důležité respondenti považují také jistotu a jasná pravidla finančního ohodnocení, kdy uvádějí R4: „...*ve státní sféře vidím finanční jistotu*“, R5: „...*vše funguje podle jasných*

pravidel“, R6: „...hledala jsem určitou jistotu“. Jisté finanční zabezpečení v souvislosti s budoucností naši respondenti považují za určitý benefit, který jim přináší právě zaměstnání ve státní instituci. Respondenti uváděli např. R7: „...hledala jsem jistotu, kterou nízkoprahová zařízení, kde bývá smlouva na dobu určitou, neposkytují“, R3: „...mám jisté zaměstnání“, R2: „...přináší mi finanční prostředky na zajištění rodiny“.

Kategorie 3: Pozitivní vztah k práci aneb když se opatrovník v zaměstnání realizuje

- Kódy: práce mě baví, realizuji se, nové zkušenosti, získávání vědomostí, různorodost práce, smysluplnost

Domníváme se, že v této kategorii nacházíme souvislost s Výrostovým (2008) tvrzením, že potřeby a zájmy na sebe vzájemně navazují a že zájem člověk může mít nejen o předmět, který je pro něj potřebný, ale i o předmět, který jeho okruh potřeb přesahuje. Naši respondenti považují naplňování svých zájmů jako jeden z dalších důvodů pro setrvání v pozici veřejného opatrovníka. Mikuláščík (2008, s. 59) k zájmu uvádí, že v případě, kdy jsme v nějaké činnosti úspěšní, daří se nám, náš zájem o danou činnost narůstá. Také říká, že „zájmy mají tři důležité aspekty: výraznou mobilizaci pozornosti, citový vztah a snahovou tendenci“. Respondenti uvádějí např. R2: „...práce mě moc baví“, R3: „...baví mě práce, protože není stereotypní“, R6: „...v práci se realizuji“, R6: „...rozšiřuji si vědomosti“, R9: „...práce je smysluplná a získávám nové zkušenosti“.

Kategorie 4: Orientace na přímý kontakt s lidmi aneb raději praxe než administrativa

- Kódy: přímá práce s klientem, osobní kontakt, pracovní kolektiv

V této kategorii nacházíme další důležitý článek souhry motivů, potřeb, které ovlivňují motivační proces, a tím je potřeba sociálního kontaktu, který mezi sekundárními

motivy definuje Madsen (1972). Naši respondenti přiřazují vysokou důležitost nejen přímé práci s klientem, ale také pracovnímu kolektivu, ve kterém se pohybují, viz R1: „...máme bezva pracovní kolektiv“, R4: „...preferuji přímou práci s klientem před stále narůstající administrativou“, R8: „...mám ráda vyjednávání s klienty“, R3: „...zajímavější jsou klienti v terénu¹⁵, je s nimi sice více starostí, ale někdy přijdou s něčím, co člověka opravdu zaujme“ nebo R6: „...podpora kolegů, která pomáhá“. Domníváme se, že tato kategorie také potvrzuje tvrzení Výrosta (2008), který uvádí, že specifická motivační dispozice pro člověka je právě provádění společné činnosti. Společná činnost je podle něj přitažlivější než činnost individuální, protože druhá osoba může být potencialem nositelem kladného vztahu, může projevat obdiv a uznání, může motivovat k učení a vyrovnání se druhým, může být nositelem důležitých zkušeností, viz R9: „...vždy když to jde, využívám známosti“.

Kategorie 5: Empatie a respekt aneb důstojnost pro klienta

- Kódy: důstojné podmínky, respektovat přání, žít život

V kategorii pět se seznamujeme s pohledem veřejného opatrovníka na práci s klienty, kdy právě zaměřenost na klienta považují za nejdůležitější hodnotu při své práci. Tak by tomu i podle etického kodexu sociálního pracovníka mělo být, viz s. 38. Naši respondenti uvádějí, R7: „...je pro mě důležité zajistit klientovi co nejdůstojnější podmínky pro život“, R5: „...snažit se pochopit klienta a pomoci řešit svízelnou situaci“, R3: „...nejdůležitější je klient a to jak funguje“, R8: „...respektovat přání klienta“, R6: „...klienti by neměli jen přežívat“.

Kategorie 6: Překračování osobních limitů aneb jdu přes sebe ve prospěch klienta

- Kódy: investice do klientů, zohlednění lidí, akutní případ

Tato kategorie ukazuje, jak veřejní opatrovníci vnímají své zaměstnání. Vědomí toho, že jsou jediným člověkem, ke kterému klient chová důvěru, případně jediný kdo je ochoten pomoci, často před svým vlastním volnem či pohodlím upřednostňují potřebné klienty. R3 uvádí: „Snažím se odvádět svou práci co nejlépe, protože pracuji zejména s

15 Pozn. autora – tím se myslí klienti, kteří nejsou v zařízeních, ale doma

lidmi, ke kterým se společnost nezachovala zrovna nejlépe, takže jim dávám přednost před svým osobním volnem, když je třeba zohledňuji ty lidi“, R9: *„...cítím bezmoc, když nemohu pomoci“*, R2: *„...existují akutní případy, které nesnesou odkladu, ani když mám volno“*. Domníváme se, že v souvislosti s výše uvedeným můžeme použít Nakonečného (1996, s. 89) termín *prospolečenská motivace*, která *„může být prožívána jako pocit závazku, odpovědnosti, solidarity a lítosti“*.

Kategorie 7: Vědomá péče pracovníků o sebe aneb bez psychohygieny to nejde

- Kódy: čistá hlava, osobnostní rozvoj, vyrovnání se s problémem

Tato kategorie je zaměřena na důležitost psychického zdraví a pohody, kterou veřejní opatrovníci chápou jako stěžejní pro poskytování své odborné pomoci. Je zde cítit, že ke své práci přistupují velice zodpovědně, když říkají: R1: *„...je nutné oddělovat práci a volný čas“*, R5: *„...pracuji na mém osobnostním rozvoji“*, R4: *„...chybějící supervizi nahrazuji přátelskými vztahy a relaxací“*, R6: *„...snažím se být profesionál a se svými problémy se vypořádat mimo zaměstnání“*, R8: *„...využívám supervize, abych se vyrovnala s odlišnými hodnotami klientů“* nebo R7: *„...snažím se domů chodit s čistou hlavou, vyhořelý pracovník nestojí za nic“* a také R3: *„...snažím se pracovat se svou trpělivostí“*. Zjištění v této kategorii jsou v souladu s předpoklady vnitřní vybavenosti pomáhajícího pracovníka, tedy že *„ve všech sociálních povoláních je vlastní osobnost tím nejdůležitějším nástrojem, hranice možností jejího zatížení a její flexibility jsou zároveň hranicemi našeho konání“*, viz Schmidbauer In: Woodruff (2000, s. 7).

Kategorie 8: Orientace na výsledek aneb bývá to výzva

- Kódy: osobní čest, výzvy, neobvyklá řešení, něco se povedlo, něco jsme dokázali

V kategorii sedm se setkáváme s motivací veřejných opatrovníků, která je zaměřena na dosažení úspěšného výsledku, které s sebou přináší příjemné pocity. Toto dosažení výsledku opatrovníci vnímají jako osobní záležitost, jako potřebu prokázat své schopnosti, přestože úkoly, před kterými se nacházejí, nejsou snadné – naopak a přesto se do těchto úkolů pouštějí. Zvládnutí těžkého úkolu vnímají jako potvrzení toho, že svou práci odvádějí velmi dobře, viz např. R8: *„...je to boj, taková otázka osobní cti to*

překonat. Když se to povede, mám pak obrovskou radost, že jsem vyhrála a jsem na sebe pyšná“ nebo R3: *„...dobrý pocit z toho, že jsem něco dokázala“*.

DVO2: Co opatrovníci považují za zdroje satisfakce? Je sycena těmito kategoriemi:

Kategorie 9: Důležitý pocit úlevy aneb zvládli jsme to

- Kódy: Oddych, úleva, odpovědnost za rozhodnutí

V této kategorii můžeme definovat prožitek úlevy, který naši respondenti považují za jeden ze zdrojů uspokojení. Prožívání úlevy se podle dotazovaných dostavuje nejčastěji po získání nějakých výhod pro klienta, viz R1: *„...když se povede domoci se spravedlnosti pro klienta, je to velká úleva“*, ale také v případě, kdy klient dosáhne určité úrovně svých schopností nebo je zabezpečen, R4: *„...cítím úlevu, když vím, že to zvládne“*, R7: *„...trochu si oddychnu“*. Prožití úlevy také ale může přicházet po překonání osobního úskalí, kdy R5 uvádí: *„...překonávám úskalí nepodsunout klientovi svůj názor, když se to daří, je to velmi osvobozující necítit odpovědnost za rozhodnutí“*.

Kategorie 10: Radost aneb když se to povede, je důvod jásat

- Kódy: pocit radosti, super pocit, dělit se o radost, pozitivní období, pocit zadostiučinění

Tato kategorie nám nabízí pohled na to, v čem veřejný opatrovník mj. nachází uspokojení. Toto uspokojení můžeme označit jako libé pocity, které zažívá. Tyto libé pocity naši respondenti identifikovali v souvislosti se zdárným překonáním různých překážek nebo se svou prací celkově, pocity popisovali následovně R6: *„...práce nikdy nekončí, ale překonávám pomocí menších vítězství a radostí“*, R7: *„...když se něco povede tak samozřejmě cítím radost“*, R3: *„...když vyhrájeme je to vždy velká radost, člověk má pak pocit zadostiučinění“* nebo R2: *„...mám radost, že někomu pomáhám“*.

Kategorie 11: Touha po ocenění aneb od kolegů mám, od vedení zřídka

- Kódy: pochvala, uznání, ocenění

V této kategorii můžeme rozklíčovat, co veřejní opatrovníci vnímají jako odměnu za odvedenou práci. Z provedených rozhovorů vyplývá, že se mohou cítit za své výkony v práci často nedocenění okolím, protože vyšší uspokojení či komfort v zaměstnání by jim přineslo uznání, které nejčastěji očekávají ze strany kolegů. Ze strany zaměstnavatele se pak jedná o pochvalu či pouze větší zájem o vykonávanou práci. Respondenti uvedli např. R9: „...ocenila bych větší podporu vedení“, R8: „...motivuje mne pochvala od nadřízených“, R4: „...uvítám ocenění od pracovního kolektivu“.

Kategorie 12: Finanční ohodnocení jako zpětná vazba stran vedení aneb potvrzeno, že to děláme dobře

- Kódy: zvýšení osobního ohodnocení, finanční odměna, finanční příplatek

Tato kategorie ukazuje důležitost finančního ohodnocení pro naše respondenty. Přestože nijak důležitost financí nezdůrazňují, považují ho za typ ohodnocení. Tyto finance navíc nejčastěji použijí jako úhradu za relaxační služby. Finanční ohodnocení však často chápou jako takovou zpětnou vazbu ze strany vedení, které jim tímto nepřímou vyslovuje pochvalu za dobře odvedenou práci či vyjadřuje uznání, což je pro ně velmi důležité, viz R7: „finanční příplatek je pro mě jako důkaz toho, že i vedení si je vědomo toho, že jsem dobře odvedla svěřený úkol“.

5.2 Diskuze výsledků

Výzkumné šetření je v této diplomové práci zaměřeno na zjištění motivace veřejných opatrovníků jako cílové skupiny k výkonu činnosti se zvláštním zřetelem ke zdrojům satisfakce, které považují za stěžejní.

V rámci diskuze výsledků jsou zodpovězeny a okomentovány dílčí výzkumné otázky a hlavní výzkumná otázka. Okomentovány také jsou další otázky, které vyvstaly v souvislosti s teoretickými východisky práce.

Hlavní výzkumná otázka byla na základě našeho původního předpokladu a odborné literatury formulována takto: **Jaká je motivace konkrétních veřejných opatrovníků k vykonávání opatrovnictví?** Vzhledem k výše uvedené rozsáhlosti motivačního procesu jsme definovali dvě dílčí výzkumné otázky, které byly nápomocné při konkretizaci a formulování odpovědi na hlavní výzkumnou otázku.

Dílčí výzkumná otázka č. 1 tedy zní: **Co motivuje veřejné opatrovníky k výkonu činnosti?** Na základě provedených rozhovorů konstatujeme následující zjištění:

Veřejné opatrovnictví si primárně jako náplň své pracovní činnosti naši respondenti nezvolili, přesto vypovídali, že jsou s touto činností spokojeni a byli by neradi, kdyby jim byla odejmuta. Jejich spokojenost mj. spočívá v naplňování jejich potřeby pomáhat druhým, viz kategorie č. 1. Na s. 46 citujeme Švancarů, který uvádí, že „*rozvinuté chování dospělého kulturního jedince nelze však téměř nikdy interpretovat na základě jedné potřeby, neboť je výslednicí souhry motivů*“ (1984, s. 111). Právě proto jsme považovali za podstatné pro zkoumání motivace pátrat více v minulosti našich respondentů a zjistit pohnutky, které je přivedli právě k zaměstnání ve veřejné správě na pozici veřejného opatrovníka.

Již výše uvádíme, s. 53, že veřejný opatrovník není ve veřejné správě funkcí samostatnou, je kumulována s funkcí sociálního pracovníka na obci, případně ještě nějakou další.

Na základě těchto informací jsme věděli, že si naši respondenti z nějakých důvodů cíleně zvolili zaměstnání v sociální oblasti, a tím pádem i studium sociálního oboru¹⁶. Naši respondenti si nejdříve vybírali zaměstnání, jiní obor studia, ovšem pro volbu sociálního zaměření jim byla společným identifikátorem právě potřeba či touha

¹⁶ Které je ve státní sféře nutné dle zák 108/2006 Sb.

pomáhat druhým, kterou již jsme zmínili. Bylo řečeno, že naplňování této potřeby je pro naše respondenty také společným motivem pro setrvání ve funkci veřejného opatrovníka, přestože jimi nebyla primárně zvolena.

Dalším faktorem, který u veřejných opatrovníků ovlivnil výběr zaměstnání, je v tomto případě zaměstnavatel. Respondenti uváděli, že ve státní sféře se rozhodli pracovat pro naplnění potřeby budoucí jistoty a finančního zabezpečení pro sebe, případně pro svou rodinu. Stát jako zaměstnavatel jim tuto jistotu na rozdíl od nízkoprahových center či dobrovolnictví¹⁷ může poskytnout. Finanční zabezpečení a jistota hrály při rozhodování důležitou roli, protože při hledání zaměstnání pro ně byla důležitá vidina jisté budoucnosti, jak můžeme názorně vidět v kategorii č. 2.

Přestože jsme neočekávali, že se mimo přidělení funkce veřejného opatrovníka setkáme s jinou vnější motivací v takovéto míře, nelze tento motiv opomíjet. Domníváme, že důležitost jistoty a finančního zabezpečení jako motivačního faktoru, objasňuje Maslow (2014) ve své pyramidě potřeb, kdy potřeba bezpečí a jistoty je v hierarchii potřeb na druhém místě hned po naplňování potřeb fyziologických.

Tímto jsme ukončili výčet vnějších motivačních faktorů, které se nám podařilo u veřejných opatrovníků identifikovat, tedy: přidělení funkce veřejného opatrovníka a jistota budoucnosti a finančního zabezpečení ve státní sféře. Zároveň jsme tím v praxi potvrdili Švancarovo (1984) tvrzení, že za cíleným chováním člověka vždy nalezneme spojení více motivačních faktorů.

Další pohnutky, které u našich respondentů ovlivňují výkon činnosti již byly identifikovány mezi vnitřními motivačními faktory.

Domníváme se, že naše zjištění korespondují se zavedeným společenským a kulturním pravidlem u nás. U pracovníků pomáhajících profesí se očekává motivace zaměřená v největší míře na klienta, potřeby a tužby pomáhajících pracovníků jsou spíše opomíjeny. Zjistili jsme, že primárním vnitřním motivem našich respondentů, při výběru svého budoucího zaměření, byla potřeba pomáhat. Domníváme se, že potvrzujeme, že utváření motivace ovlivňuje sociální učení v závislosti na konkrétních společensko-historických podmínkách, viz s. 46. Můžeme tedy říci, že převažující vnitřní motivace u veřejných opatrovníků pro nás není překvapující, protože „jsme

17 Viz rozhovory

každý součástí širší společnosti a kulturního rámce, který nás formuje a utváří, chování člověka není možné sledovat izolovaně od okolního světa“, viz Bahbouh et al. (2012, s. 12). Předpokládáme, že další zjištění budou také v souladu s našimi kulturními zvyklostmi.

Při zjišťování dalších faktorů, které by mohly významně ovlivňovat motivaci veřejných opatrovníků, jsme vycházeli z premisy, že dotazovaní svou práci provádějí svědomitě, tak jak nejlépe umějí, ale proč vlastně, když jejich plat je „tabulkový“ a zůstává stále stejný? Zjistili jsme následující motivační dispozice, které však podle Výrosta (2008), viz s. 46, mohou vystupovat jako vnitřní motivační faktory. Jsou jimi zájmy a hodnoty a postoje, které naši respondenti považují za důležité, ztotožňují se s nimi. Proto je považujeme za jednu z hybných sil jejich motivovaného chování. Jak vidno v kategorii č. 3 dotazovaní uváděli, že je jejich práce baví, protože je různorodá, smysluplná a také, že získávají nové vědomosti a zkušenosti, které je obohacují. Domníváme se, že právě možnosti rozšíření hledí a zisk zkušeností, které jim jejich zaměstnání poskytuje, jsou pro ně uspokojujícími momenty. Zde se motivace propojuje se satisfakcí, která je očekávaným cílem motivačního procesu. Stejně tomu může být v případě zajímavé práce, skrz kterou respondenti cítí určité vnitřní obohacení.

Výrost (2008) uvádí, že hodnoty, potřeby, zájmy (...) jsou mezi sebou úzce spjaty, viz s. 46. Mohli bychom tedy říci, že v případě, kdy určitá činnost nebo objekt vzbuzuje náš zájem, je v souladu s naším hodnotovým systémem a morálkou, máme tendenci u této činnosti zůstat, případně ji opakovat, zaměřovat se na objekt našeho zájmu.

Právě uvedený zájem, tedy zaměřenost na vnitřní nebo vnější objekty, přiřazuje našim potřebám obsah, který Švancara (1975) spojuje s prožíváním něčeho žádoucího nebo s tendencí k provedení určité akce, usměřňuje chování jedince k určitému konci, resp. cíli ať vědomému, nebo nevědomému.

Podle očekávání jsme u respondentů také identifikovali silnou orientaci na člověka. Dotázaní upřednostňovali přímou práci s klientem před klientem v pobytovém zařízení, vyzdvihovali také důležitost přátelského pracovního kolektivu, kdy uvádějí např. R3: *„s kolegy se vzájemně udržujeme při zdravém rozumu“*. Přímá interakce s lidmi je našimi respondenty vnímána jako významná, viz kategorie č. 4. Domníváme se, že právě v této kategorii jsme identifikovali potřebu sociálního kontaktu, která je

prostřednictvím zaměstnání naplňována a faktory, které Nakonečný (1996) souhrnně označuje jako prospolečenskou motivaci. Uspokojování této potřeby, motiv sociálního kontaktu, jsme u veřejných opatrovníků očekávali viz s. 46 – Madsenova teorie sekundárních potřeb.

V této kategorii můžeme také najít souvislost s Výrostem (2008), který uvádí, že se společenskou podstatou člověka souvisí specifická motivační dispozice a tou je provádění společné činnosti. Společná činnost je podle něj přitažlivější než činnost individuální, protože druhá osoba může být potencionálním nositelem kladného vztahu. Může projevat obdiv a uznání, může motivovat k učení a vyrovnání se druhým, může být nositelem důležitých zkušeností – již výše uvádíme, že zisk zkušeností je jedním z motivů veřejných opatrovníků. Na následujících stranách budou popsány i další aspekty uvedené motivační dispozice.

V rámci zpracovávání teoretických východisek k této diplomové práci nám na s. 48 vyvstala otázka, zdali si potřebou sociálního kontaktu a vytvářením přátelských či profesionálně pozitivních vztahů v zaměstnání mohou veřejní opatrovníci naplňovat nějaký deficit, který pociťovali v dětství či aktuálně pociťují. Žádné náznaky vnímaného deficitu se nám zjistit nepodařilo, nezbývá nám tedy než přijmout Čápovo (1987) a Výrostopovo (2008) tvrzení, že člověk někdy si uvědomuje jen vnější cíl, ale ne už další faktory, které ho k němu mohou podněcovat nebo odrazovat.

Domníváme se, že pro zjištění nějaké citové deprivace, která je nebo byla pro naše respondenty primární podněcující silou, spouštěcím momentem, by bylo potřeba rozsáhlejšího psychoanalytického výzkumu.

Stopy prospolečenské motivace, která se vyvíjí až k altruismu, nacházíme i v kategorii č. 5, kdy nám respondenti svými výpověďmi ukázali, jak složitá je jejich práce, ale zároveň jak si váží lidské důstojnosti a respektují své klienty, přestože je klientovo přesvědčení, způsob života a hodnotový systém v konfliktu s opatrovníkovým.

Dotazovaní kladli důraz na individualitu každého člověka a na právo každého žít svůj život podle svých představ, pokud je to alespoň trochu možné. Podle toho se také chovají ke svým klientům a přistupují ke své práci.

Ze zajímavosti zde uvádíme příklad za všechny, R8 vypověděla: *„Nejdůležitější je podle mě naučit se respektovat přání klienta, v doporučení od soudu je myslím něco jako respektovat a snažit se plnit přání opatrovnance, pokud to jen trochu jde, ať jsou*

jakkoliv bizarní. Mám jednoho pána a ten je bezdomovec a nikde prostě bydlet nechce, já to nechápu, zkoušela jsem mu shánět ubytování – azylák, ubytovna, chráněné bydlení... nikde nechtěl být, vždycky odešel nebo utekl. Ted' máme dohodu, že alespoň dvakrát týdně chodí na obědy do jídelny, kde mu je platíme. Jednou za dva týdny se chodí ukázat, což je zvlášť v létě fakt zážitek. Dostane peníze a je spokojený a šťastný a já jsem to po 4 letech pochopila, zároveň to asi bylo vůbec to nejtěžší pro mě osobně...“ Z řečeného je zřejmé, že přestože respondentka vyznává jiné hodnoty a přistupuje k životu odlišným způsobem, je pro ni nejdůležitější blaho svěřené osoby, a proto udělala všechno, co bylo v jejích silách, aby mu při jeho způsobu života zabezpečila alespoň teplou stravu, hospodaření s financemi a dohled na jeho zdravotní stav. Jistě by bylo jednodušší klienta umístit do nějakého pobytového zařízení se zvláštním režimem, odkud by nemohl odejít, přesto dbala na klientovu osobní vůli. Domníváme se, že tento příklad dobře a názorně ukazuje v jakém konfliktu se velmi často ocitá opatrovníkovo přesvědčení a jak silná musí být jeho motivace pro výkon povolání a respekt vůči individualismu každého člověka.

Jsme však toho názoru, že přesně takový způsob přístupu k opatrovanci si představuje soud, když po opatrovníkovi vyžaduje, aby plnil jeho přání a respektoval jeho požadavky, viz povinnosti opatrovníka, kapitola 2.4.

Altruistickou motivaci nacházíme také v kategorii č. 6. kde respondenti uvádějí, že potřeby klientů upřednostňují před osobním pohodlím a vlastním volným časem, např. R3 uvedla: *„Když je něco neodkladného pracovně, tak to samozřejmě vykonám nad rámec svých povinností, byť je to v mém volnu, už jsem tak zvyklá a nečekám za to žádnou odměnu. Ano snažím se odvádět svoji práci co nejlépe, protože pracuji zejména s lidmi, ke kterým se společnost nezachovala zrovna nejlépe, takže jim dávám přednost před svým osobním volnem, když je třeba, zohledňuji ty lidi“.*

Domníváme se, že zde jasně vidíme Nakonečného (1996) definici prosociální motivace, která *„může být prožívána jako pocit závazku, odpovědnosti, solidarity a lítosti“*, viz s. 49.

Mohlo by se zdát, že další vzniklá kategorie (č. 7) je v přímém rozporu s dvěma předchozími, kdy je hlavní důraz kladen na důstojnost a potřeby klienta a motivace našich respondentů opakovaně vykazuje znaky prosociální motivace a altruismu. Je to

ovšem jinak, než to na první pohled vypadá. Tato kategorie ukazuje, že naši respondenti jsou si dobře vědomi toho, že potřebnou pomoc na profesionální úrovni mohou poskytovat pouze při absolutním psychickém zdraví a vitalitě, protože jejich osoba je pro ně právě tím nejdůležitějším nástrojem, viz Schmidbauer, kat. č. 7.

Zodpovědně přistupují k vlastnímu osobnostnímu rozvoji a jsou si dobře vědomi vlastních limitů. R5 např. uvádí: *„Nejtěžší jsou pro mě agresivní typy klientů, kteří vyžadují, aby se jim vyhovělo – snažíme se co nejvíc, ale někdy to nejde, je to pak těžká domluva a mám jen jedny nervy, ale snažím se pracovat na svém osobnostním rozvoji.“* Domníváme se, že v souvislosti s touto kategorií je vhodné uvést deficit, který z provedených rozhovorů vyplynul. Dotázaní respondenti uvedli, že jim v zaměstnání schází pravidelná supervize, což je ukázkou toho, že své psychické zdraví považují jako nezbytnost pro výkon své funkce. Supervize se dostává minimálně viz R2: *„Potýkáme s negativními emocemi a případně i chováním klienta, což bývá psychicky náročné. Dobrý pracovní kolektiv, obvykle nahrazuje chybějící supervizi.“* Nebo není v takové kvalitě, jakou by si dotázaní představovali, viz výpověď R6: *„Chtěla bych častější a hloubkovější supervize.“* Tato informace by mohla posloužit hlavně tajemníkům městských úřadů, kteří mají zaměstnance a jejich blaho na starosti. Domníváme se, že právě v oblasti pomáhajících pracovníků je pravidelná a kvalitní supervize naprostou nezbytností proto, abychom předešli syndromu vyhoření, jak uvádí např R4: *„Snažím se mít jasno ve svém vztahu vůči klientovi, snažím se nebrat si to osobně, jinak člověk vyhoří...“*, je možné že rizika spojená s nedostatkem supervizí vedoucím pracovníkům na městských úřadech nejsou známa. To by například mohlo být předmětem dalšího výzkumu.

Tímto se dostáváme k poslední kategorii, která v našem výzkumném šetření saturuje otázku motivace veřejných opatrovníků. Poslední zjištěný motivační faktor označíme jako motivaci k dosažení výsledku. V této kategorii (č. 8) respondenti uvedli, že se v práci setkávají s výzvami, které se snaží zdolávat. A právě úspěšné zdolání těchto výzev prověřuje jejich schopnosti a přináší pocity uspokojení, proto dosažení úspěšného výsledku vnímají jako osobní záležitost, osobní čest. Domníváme se, že naši respondenti si stanovují různé výzvy a vnímají je jako boj s nespravedlností a bezprávím. R8 říká: *„Je to boj, taková otázka osobní cti je překonat.“* (nespolupracující společnosti např. vymahači dluhů, pozn. autora). *„Když se to někdy*

povede, člověk má pak obrovskou radost, že vyhrál, jsem na sebe pyšná“ nebo R3: *„ráda se pouštím do něčeho nového, většinou co je nové, je pořádně zapeklité a zamotané a velká výzva.“* Tím, že zvládnou těžký úkol zdárně dokončit, si sami sobě dokazují úroveň svých schopností. My se domníváme, že je to přesná demonstrace toho, co je podle Nakonečného (1996) motivem k dosažení úspěchu, který je emocionální podstatou motivu výkonu.

Na s. 49 uvádíme také Murrayho pohled na motivaci k výkonu. Je to podle něj potřeba která obsahuje *„dokázat něco obtížného, zvládnout fyzické objekty, lidské bytosti či ideje, učinit to co nejrychleji a co nejsamostatněji, překonat překážky a dosáhnout vysokého standardu, překonat sám sebe, být rivalem druhých a předčit je. Jak vyplývá z této charakteristiky, sociální aspekt je tu zastoupen zejména soupeřením s druhými“*, viz Murray In: Výrost (2008, s. 154). Domníváme, že přeneseno do praxe to vystihuje R8: *„Mám ráda vyjednávání s klienty – např. o výši kapesného, o úklidu... je to výzva dostat se s nimi na nějakou rozumnou dohodu, protože jejich požadavky a představy jsou většinou naprosto zcestné, když se to ovšem podaří, mám radost ze zaslouženého vítězství.“* V tomto případě dohoda s klientem představuje výsledek, kterého chceme dosáhnout a klient je právě respondentčinou překážkou a rivalem. Probíhá zde souboj nejen s vlastní osobou, ale i s klientem a v případě dosažení požadovaného výsledku v této výzvě se nic jiného než radost z vítězství očekávat nedá. Zároveň můžeme říci, že *„vyjednávání s klienty“* není povinností dotázané, a přesto se do něj pouští a podle toho, že *„to má ráda“*, je tato výzva dokonce její preferovanou činností, která jí zjevně přináší uspokojení. Podobné uspokojení z výsledku nacházíme u R3: *„Reálná úskalí: Česká pošta, Úřad práce, ČSSZ, to jsou takové státy ve státě. Když nad nimi vyhraje, to je vždycky velká radost, boj s nimi je často otázkou osobní cti, takže člověk má pak pocit zadostiučinění.“* Emocionální propojení motivovaného chování a dosaženého výsledku je zde zřejmé. Murray In: Kozelka (2010, s. 8) říká: *„Potřeba úspěšného výkonu v případě uspokojení na citové rovině je doprovázena libostí z výkonu“*, naši respondenti tuto libost označují slovy: *„radost, pýcha a zadostiučinění“*. Kozelka (2010, s. 13) k výkonové motivaci dále uvádí: *„Lidé, kteří mají vysokou potřebu úspěšného výkonu, se vyznačují mimo jiné také tím, že více než odměna za vykonanou práci je pro ně určující výkon sám. Svůj výkon považují za dostatečnou odměnu a odměna sama o sobě, např. mzda, jim pak slouží jako svého druhu zpětná vazba. Vlastní výkon se tedy pro tyto lidi stává hlavním předmětem jejich zájmu*

ohledně výkonové činnosti, kdežto lidé s nízkou potřebou úspěšného výkonu se soustředí spíše na reakce svého sociálního okolí.“ Toto zjištění nám vnáší světlo na výkonovou motivaci trochu z jiného úhlu a my můžeme mezi našimi respondenty rozlišit vyšší a nižší potřebu úspěšného výkonu na základě způsobu, jakým přijímají odměnu. Domníváme se, že tak by bylo možné jejich motivaci k výkonu činnosti pozitivně ovlivňovat. Jak přesně by taková cílená motivace na pracovníka měla vypadat, by mohlo být předmětem dalšího výzkumu.

Na základě výše uvedeného formulujeme odpověď na DVO1 takto: Pro veřejné opatrovníky je při výkonu jejich činnosti motivující potřeba pomáhat, která působí v souběhu dalších faktorů a těmi jsou potřeba jisté budoucnosti, kdy zaměstnání ve státní sféře evokuje pocit budoucí jistoty a finančního zabezpečení a přidělení funkce ze strany vedení. Hovoříme tedy o souběhu vnitřních a vnějších motivačních faktorů. Naplnění potřeby pomáhat bylo rozhodující hnací silou při volbě oboru, ve kterém se aktuálně naši respondenti uplatňují. Od počátku výkonu funkce veřejného opatrovníka se již setkáváme pouze s vnitřními motivačními faktory, tedy zaznamenali jsme určitý vývoj motivačního procesu k motivaci prosociálně až altruisticky založené. Konkrétními motivačními faktory pro naše respondenty jsou potřeba pomáhat druhým, potřeba sociálního kontaktu, provádění společné činnosti, potřeba osobnostního rozvoje, dosažení úspěchu a také jejich zájmy a hodnoty. Tímto jsme také potvrdili předpoklad, který byl v souvislosti s motivací našich respondentů stanoven v úvodu práce.

Domníváme se také, že vnitřní motivace je v případě našich respondentů neuvědomělá, mimo potřebu pomáhat a potřebu osobnostního rozvoje, které cíleně naplňují nebo se o to snaží. Jak tedy mohou vnímat naplňování těchto potřeb, když si je neuvědomují? Tuto informaci jsme zjistili pomocí dalších kategorií, které byly na základě rozhovorů vytvořeny.

Naším předpokladem bylo, že motivace a satisfakce jsou úzce propojeny, proto na základě následujících kategorií zodpovíme **DVO2: Co opatrovníci považují za zdroje satisfakce?**

Satisfakcí v tomto kontextu rozumíme uspokojení. Můžeme tomu rozumět tak, že síly jež dávají do pohybu lidské jednání a lidskou činnost, jsou poháněny nějakým

očekávaným výsledkem, který můžeme označit jako satisfakci. Satisfakci dále rozumíme jako výstup u zaměřeného chování, který nám něco přináší. Možno říci, že v případě, kdy očekávaná satisfakce nepřichází, není důvod stejný vzorec chování opakovat. Někdy je však v rámci našich povinností nutné setrvat a znovu opakovat činnosti, které nám dostatečnou satisfakci nepřinášejí, nabízí se hledání nějakých alespoň dílčích zdrojů uspokojení, dílčích cílů, kterými by naše potřeby byly naplněny, tedy došly satisfakce, viz s. 54.

Jak a jestli naši respondenti toto uspokojení pociťují, ukazuje kategorie č. 9. Jedná se konkrétně o prožitek úlevy, který jim uspokojení v zaměstnání přináší. Respondenti uvádějí, že toto uspokojení pociťují v případě, kdy se jim podaří získat pro svého svěřence nějaké výhody, podaří se jim najít ubytování v sociálním zařízení nebo jinak zabezpečit jeho potřeby, viz R1: *„Když se něco povede je to pak velká úleva.“* Kýžené uspokojení se dostavuje i v případě, kdy se s klientem podaří dosáhnout pokroku, či vyšší úrovně jeho samostatnosti, viz R7: *„Když se to povede, trochu si oddychnu.“* Na této kategorii můžeme sledovat nejen zdroj satisfakce, který považují dotazovaní za důležitý, ale zároveň z odpovědí jasně cítíme vnitřní napětí, kterému veřejní opatrovníci musí čelit. Proto usuzujeme, že vzhledem k tomu, že výkon této činnosti zvládají i při nedostatku supervize, jedná se o velmi silné a odolné osobnosti.

Další zdroj uspokojení jsme označili jako radost, prožitek, který je doprovázen příjemnými pocity, viz kategorie č. 10. Prožívání těchto příjemných pocitů u našich respondentů přichází v souvislosti s naplňováním potřeby pomáhat druhým, jak uvádí např. R1: *„Práce mi přináší určitou radost nebo uspokojení z toho, že někomu pomáhám“*, ale také s úspěšným překonáním překážek, viz R7: *„Radost z toho, že se něco povedlo“* ve prospěch svěřené osoby, R2: *„Po případném překonání některé nebo více z těchto překážek přichází radost z toho, že se podařilo něco dobrého.“* Zde můžeme vidět, jak úzce souvisí motivace se satisfakcí. Můžeme předpokládat, že kdyby se u veřejných opatrovníků příjemné pocity při pomoci druhým nebo po překonání výzev nedostavovaly, nebyly by zde ani důvody pro naplňování těchto potřeb.

Zdá se, že veřejní opatrovníci jsou opravdu silně výkonově motivováni, protože radost a uspokojení z úspěchu či překonání překážek se nám stále někde vzájemně prolínají.

Domníváme se, že uspokojení uvedené v kategoriích č. 9 a 10 je trochu odlišné od uspokojení, se kterým se setkáváme v kategorii č. 11., kde respondenti uvádějí, co by pro ně samotné bylo důvodem pro pocit vyšší spokojenosti v zaměstnání, co oni sami by vnímali jako odměnu za odvedenou práci. Z této kategorie vyplývá, že se naši respondenti cítí nedoceněni. Odměnou, která by jim přinesla pocit uspokojení, by pro ně bylo uznání ze strany kolegů, které považují za kompetentní. Ze strany vedení by to pak měla být přímo pochvala, či projevení podpory. Usuzujeme tedy, že vedení úřadu, podle nich není dostatečně obeznámeno s úskalími, které jejich funkce přináší.

Přestože naši respondenti jsou přesvědčeni o tom, že svou práci vykonávají jak nejlépe dovedou, viz R3: „*Já se vždycky snažím co nejvíc (...), snažím se odvádět svoji práci co nejlépe*“, potřebují potvrzení od ostatních, že to tak také vidí. My se domníváme, že pochvala a uznání jsou pro veřejné opatrovníky nejen odměnou za odvedenou práci, ale také potvrzením jejich kompetentnosti, přestože to přímo vysloveno nebylo.

Může jejich nízké sebevědomí v tomto směru způsobovat absence podpory ze strany kolegů a vedení? Mohla by to vyřešit kvalitní supervize, dovedli by se potom naši respondenti ocenit i sami? Domníváme, že to jsou otázky, které by zasloužily další zkoumání.

S poslední kategorií č. 12 se také dostáváme k poslednímu zdroji satisfakce, který se nám podařilo u našich respondentů identifikovat. Jedná se o finanční ohodnocení. Toto finanční ohodnocení vždy přichází od nadřízených nebo vedení a dotazovaní ho používají jako úhradu za relaxační služby, viz R2: „*Finanční odměna poslouží jako úhrada pro potřebnou relaxaci*“ nebo R5: „*Motivuje mne i finanční odměna, za kterou si koupím relaxační služby*“. Opět zde krystalizuje potřeba supervize, které se opatrovníkům nedostává.

Finanční příplatek je podle výsledků rozhovorů vnímán také jako zpětná vazba ze strany vedení, které tím nepřímou, ale přijatelným způsobem pro naše respondenty, vyjadřuje svou pochvalu za práci, kterou odvádějí, viz R7: „*...finanční příplatek je pro mě jako důkaz toho, že i vedení si je vědomo toho, že jsem dobře odvedla svěřený úkol*“. U finančního příplatku zřejmě není nutné zdůvodňovat, proč ho zařazujeme mezi zdroje satisfakce, ale domníváme se, že je zajímavé poukázat na způsob, jakým naši respondenti tento příplatek vnímají, koresponduje nám to s výše uvedenou výkonovou motivací, viz Kozelka (2010, s. 13): „*Svůj výkon považují za dostatečnou*

odměnu a odměna sama o sobě, např. mzda, jim pak slouží jako svého druhu zpětná vazba.“ Opět zde tedy můžeme poukázat na souvislost úspěchu jako zdroje satisfakce s výkonovou motivací a jak úzce spolu satisfakce a motivace souvisejí.

Odpověď na **DVO2: Co opatrovníci považují za zdroje satisfakce?** je na základě výše uvedených poznatků následující: pro opatrovníky jsou zdrojem uspokojení, tedy satisfakcí, příjemné či libé pocity, které se dostávají po jejich vypořádání se s překážkami, výzvami a problémy. Tyto pocity jsou respondenty označovány jako radost, úleva, uspokojení, pocit zadostiučinění a jasně jsou ve spojení s naplněním nějaké z potřeb, které jsou obsahem motivačních faktorů. Dalšími zdroji satisfakce jsou podněty přicházející zvenčí, které respondenti pojmenovávají jako uznání, pochvalu a finanční příplatek. Nacházíme zde také rozdíl mezi vnitřními a vnějšími zdroji uspokojení, vnitřní si respondenti dovedou svým cíleným jednáním „obstarat“ sami, naopak u vnějších jsou závislí na zhodnocení a názoru svého okolí. Vědomý důraz kladou dotázaní na vnější zdroje uspokojení, což můžeme vysvětlit jejich nízkým sebevědomím, jak uvádíme výše. Patrná je zde opět souhra motivace a satisfakce.

Tímto jsme zodpověděli dílčí výzkumné otázky, které pro nás jsou východiskem pro formulaci odpovědi na hlavní výzkumnou otázku. Než k tomuto přistoupíme, okomentujeme ještě otázky, které vyvstaly v průběhu zpracovávání teoretických východisek práce a vykrytalizovaly během výzkumného šetření.

V kategorii č. 11 respondenti uváděli, že je pro ně důležité uznání ze strany kolegů i zaměstnavatele. V souvislosti s tímto nás napadá, jestli je možné, že veřejní opatrovníci považují za důležité také své postavení ve společnosti, které mezi zjištěnými motivačními faktory nefiguruje? Je možné, že je to jedna z dalších částí motivace, kterou si naši respondenti neuvědomují? Někteří z dotázaných také uvedli, že mimo svou pracovní dobu pomáhají klientům proto, že jak sdělila R10: „...*jinak bych nemohla klidně spát*“ nebo R5: „...*klient by bez pomoci napáchal více škody než užítku.*“ Když k uvedenému připočteme ještě přesvědčení R6, která uvedla: „...*dělám společnost lepší*“ můžeme říci, že se zde jasně promítá motivace zaměřená spíše egoisticky?

Psychologové uvádějí, že za každým prosociálním chováním se skrývá egoistické uspokojení, viz s. 49. Freud dokonce tvrdil, že za citem pomáhajícího je závist a egoistická nepřejčnost – to jsou podle něj primární sociální motivy a právě jako reakce na beznadějnost dosažení egoistických cílů se vyvíjí motivace zaměřená na spravedlnost, viz Freud In: Schmidbauer (2008). Se zaměřením na spravedlnost jsme se u našich respondentů setkali, např. R1 uvádí: „*Domoci se pro klienta spravedlnosti je strašně těžký.*“

My se domníváme, že morálka veřejných opatrovníků je na vysoké úrovni, kdy egoistickou motivací rozumíme pouze touhu po zisku vědomostí a zkušeností, což je u nich zároveň zpětně bráno jako benefit, který mohou společnosti vrátit zpět při své práci. Domníváme se tedy, že jejich hodnoty a morálka jsou vysoce vyvinuty směrem od egoismu k altruismu.

Je však otázkou, co kdyby si naši respondenti uvědomovali, že jejich motivace je egoistická. Do jaké míry, byli by ochotni se s námi o tyto informace podělit? Domníváme se, že závist a egoistická nepřejčnost, jak tvrdí Freud, je za motivací veřejných opatrovníků jakožto pomáhajících pracovníků nezjistitelná, alespoň v našich kulturních podmínkách, a to hlavně proto, že ji nikdo z obavy před odsouzením ze strany společnosti neprozradí. A jedinou egoistickou složkou motivace, kterou se nám u veřejných opatrovníků podařilo zjistit, je snaha o získání vědomostí, zkušeností a vlastní realizace. Domníváme se, že takové chování je u člověka běžné a zároveň očekávané, což nám potvrzuje i Horneyová (1991), která uvádí, že je lidskou přirozeností a člověku vlastní usilovat o seberealizaci, jeho hodnoty a postoje se odvíjejí od tohoto úsilí.

V kapitole 3.2 se zabýváme kompetencemi, které by měl mít veřejný opatrovník. Pokusili jsme se vytvořit ideální soubor těchto kompetencí a na základě tohoto jsme hledali absolventa, který by se tomuto ideálnímu stavu přibližoval. Na veřejné opatrovníky jsou kladeny vysoké nároky nejen v souvislosti se vzděláním, které určuje zákon, ale také rozsah práce, vysoké nároky jsou také kladeny na jejich osobnostní kvality. Kladené požadavky jsme porovnali s vlastní zkušeností a profily absolventů sociálních oborů na našich vysokých školách. Z toho jsme vyvodili, že absolvent magisterského studia oboru Sociální pedagogika má pro výkon veřejného opatrovníka nejlepší výchozí pozici; nejen že oplývá širokou škálou vědomostí, ale je schopen s

klienty pracovat i pedagogicky – rozvíjet jejich schopnosti a dovednosti, což považujeme za důležité. U absolventů ostatních oborů (sociální práce, sociální patologie a prevence, veřejná správa) jsme potřebný poměr vědomostí a dovedností neshledali. Uvedli jsme, že opatrovnictví je nekončící intervence do opatrovancova života za účelem jeho zkvalitnění, ale také edukace klienta a vedení k samostatnosti. Zajímalo nás tedy, jestli se v rámci výzkumného šetření setkáme se „sociálně-pedagogickou“ formou péče – sociálně pedagogickým přesahem ze sociální práce, a stalo se tak. Pouze u respondentů, kteří uvedli jako vystudovaný obor sociální pedagogiku, jsme se setkali se snahou o vedení klienta, s nějakým výchovným záměrem. R7 uvádí: „...vedení klienta k samostatnosti, myslím, že to je ten hlavní úkol opatrovníka ať veřejného nebo z řad rodinných příslušníků“, R6: „...vedení a vychovávání k samostatnosti klienta za účelem jeho, co největšího, zařazení do běžného života, který by mohl vést důstojně a podle svých představ“, R3: „...každý výchovný záměr, který mám se svými klienty, stojí strašně úsilí“. S podobnými typy odpovědí jsme se u ostatních respondentů neseťkali¹⁸. Tím v žádném případě nenaznačujeme, že někdo dělá práci lépe než jiný, ale domníváme se, že této oblasti by mohly být věnovány nějaké další výzkumy. Jejich poznatky by mohly být zařazeny do metodik o veřejném opatrovnictví, případně by se mohly stát podkladem pro vypracování odborných školení, která by mohla být nápomocná veřejným opatrovníkům při provázení klienta životem a posouvání hranic jeho schopností. Zároveň by mohly být jedním z opodstatněných podkladů pro ponechání sociálního pedagoga jako odborníka oboru příbuzného sociální práci dle platné legislativy.

V souvislosti s touto kapitolou (3.2) jsme se také dotazovali, jak respondenty studium na veřejné opatrovnictví připravilo a jak by takové studium podle nich mělo vypadat. Respondenti uváděli, že co se týče vědomostí by bylo jejich studium celkem dostačující, kdyby si pamatovali vše, ale zároveň vyjmenovávali obory znalostí, které potřebují k práci veřejného opatrovníka, ale ve škole se s nimi neseťkali, viz R6: „...myslím, že kdybych si opravdu pamatovala všechno, co jsem naučila, tak mě studium připravilo poměrně dobře až na fungování státní správy, ale na to je studium zvlášť, možná bych zařadila alespoň nějaké psychiatrické minimum, potřebujeme taky hodně práva, ale to je nepojmutelné, protože to je jednou exekuce, pak soudní řád, energetický zákon, atd.“ S tímto názorem se ztotožňujeme, ideální studium by bylo

18 Z 11 respondentů byli pouze 3 sociální pedagogové

značně rozsáhlé, náročné a ani tak není možné obsáhnout vše, co veřejný opatrovník ke své práci potřebuje.

Při zjišťování stěžejních kompetencí by respondenti dali dohromady, až na menší odchylky, totožný soubor kompetencí, jaký jsme vytvořili v kapitole 3.2; pro představu citujeme R3: „...trpělivost a zájem se dál rozvíjet a pouštět se do nových věcí, nebát se většího, manažerské schopnosti“, R4: „...schopnost empatie, schopnost zastat se práv osob s nižší úrovní rozumových schopností a schopnost respektovat přání druhého, být je v nesouladu s našimi představami.“, R5: „...asi osobnostní předpoklady, ale i odborné vzdělání, které je poté rozvíjí dále“, R6: „...komunikativní dovednosti a odborné znalosti - schopnost empatie, schopnost vedení lidí, jejich motivace, orientace v právním systému, nebránit se novým věcem“, R7: „...určitě chuť a snahu se dále vzdělávat, odborné znalosti, zkušenosti v jednání s lidmi, schopnost empatie, asertivita, chce to být trochu autoritativní osobnost nebo alespoň osobnost, jinak za tebou ty lidi nepůjdou“.

V průběhu práce jsme se také zabývali vztahem, který je mezi veřejným opatrovníkem a opatrovancem. Podle doporučení soudu k povinnostem opatrovníka patří mimo jiné udržovat s opatrovancem vhodným způsobem a v potřebném rozsahu pravidelné spojení, projevovat o opatrovance skutečný zájem, ...viz s. 29. Uváděli jsme, že tento vztah je pro práci nezbytností, ale je velmi složité ho navázat a udržovat. Zejména proto, že veškerá práce při tvorbě tohoto vztahu je na straně opatrovníka, ale zároveň opatrovníkovi žádné osobní benefity nepřináší. Dotazovali jsme se, jak se naši respondenti s výše uvedeným vyrovnávají, R1 uvádí: „Vztah není důležitý ani tak pro mě osobně, ale spíš pro práci, je potřeba aby nám člověk důvěřoval, aby věděl, že k nám může přijít, když je nějaký průšvih, protože když se to tutlá, následky bývají ještě mnohem horší. Navazování vztahu je postupné. Ze začátku člověk nemá na výběr, protože jsme si vzájemně přiděleni, ale postupně se poznáváme. Soukromě bych se s podobným člověkem nikdy nepřátelila, protože je potřeba přecházet lži a odpouštět, takže z mojí strany se jedná o pracovní vztah, i když chápu, že z druhé strany je to opravdové přátelství.“ R4 uvádí: „Přátelský vztah s klientem nenavazuji. Snažím se o vstřícnost, vldnost, ale přátelstvím se tento vztah nazývat nedá a jsem přesvědčena, že by ani tak být nastaven neměl, jelikož přátelství je založeno na jiných pilířích“. Domníváme se, že tyto dvě výpovědi vystihují informace obsažené i v ostatních rozhovorech. Možná to může působit trochu nesourodě, ale je tomu opravdu tak, že o

přátelství se jedná pouze ze strany opatrovance, protože opatrovník by si takového přítele nikdy nevybral. Přátelství je vztah, do kterého nejen investujeme, ale také něco získáváme zpět, u klienta do vztahu pouze investujeme, viz s. 30. To je právě také jeden z důvodů, proč je klient omezen ve svéprávnosti – neumí navazovat ani udržovat přátelské vztahy a neumí rozlišovat, kdo je přítel a kdo už nikoliv, taková osoba je nejen v životě a vztazích ztracená, ale díky tomu také velmi snadno zneužitelná. Proto profesionálové mj. zajišťují ochranu jejích práv před zneužitím a dělají průvodce interpersonálními vztahy. Toto průvodcovství spočívá hlavně v tom, že se opatrovník snaží vysvětlit, kdo přítel je, komu se může důvěřovat a snaží se hledat kolektiv, do kterého by mohl pomoci klienta začlenit za účelem trávení volného času.

V závěru diskuze výsledků se vyjádříme ještě k výzkumům, které v úvodu práce posloužily jako teoretický background.

Výzkum ADEL uvádí, že ve většině případů jsou návrhatelem ke zbavení svéprávnosti rodinní příslušníci a důvody pro zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům jsou různé, a to mentální retardace, organické duševní poruchy, demence, onemocnění s psychotickými příznaky a poruchy vyvolané užíváním psychoaktivních látek. Pro věkovou kohortu nad 60 let jsou nejčastějším důvodem zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům organické duševní poruchy, nejčastěji demence u Alzheimerovy choroby.

Výzkum také prokázal, že funkci soukromého opatrovníka vykonávají v naprosté většině ženy a veřejným opatrovníkem se nejčastěji stává obec, v této oblasti je problém s podceněným vzděláváním u veřejných opatrovníků.

Tvrzení, že se nejčastěji návrhatelem pro omezení svéprávnosti stávají rodinní příslušníci, potvrdit nemůžeme; v rámci všech rozsudků, kde se omezení řeší, se k našim respondentům dostává pouze malé procento z nich, a ani tak se bez nahlédnutí do spisu nedozvíme, kdo návrh na omezení podal. Nedovedeme si ani představit časovou náročnost výzkumu, který by mohl toto tvrzení potvrdit či vyvrátit. Přestože potvrzování tohoto výroku nebylo předmětem našeho zkoumání, můžeme z vlastní praxe říci, že tomu tak není; pro představu, jak to ve veřejném opatrovnictví chodí s rodinnými příslušníky, citujeme R9: *„Mám pár klientů, kde žádost o omezení podali příbuzní, kteří už se o člověka nechtěli starat, zabývat se jím, ale máme je na úřadě*

pomalu častěji než klienta a jsou nejchytřejší na celém světě, co je potřeba, co by se mělo zařídit, co máme dělat my, někteří si myslí, že musíme toho člověka i sponzorovat, ale sami se jinak než slovně a sliby neangažují...“. S důvody, které podle ADEL vedou k omezení svéprávnosti, však souhlasíme, viz kapitola 2.3, kde uvádíme duševní poruchy, se kterými se v praxi nejčastěji setkáváme. Tvrzení, že veřejného opatrovníka vykonává nejčastěji obec, ani nemusíme potvrzovat, jiný institut u nás pro veřejné opatrovnictví momentálně rozšířený není. Jak je to s pohlavím soukromých opatrovníků, potvrzovat nemůžeme, ale ve veřejném opatrovnictvím nejčastěji funkci opatrovníka zastávají ženy. My jsme žádnou selekci při výběru respondentů neuplatňovali, a přesto se mezi nimi objevil pouze jeden muž. Podceněné vzdělání u veřejných opatrovníků v praxi nepozorujeme, ani nevyplývá z našeho výzkumu, naopak naši respondenti jsou vysokoškolsky vzdělání.

Na výzkum ADEL v roce 2011 navazuje se svým výzkumem Juríčková, která ve veřejném opatrovnictví definuje tyto problémy: příliš obecná právní úprava, rozsah omezení způsobilosti k právním úkonům je v rozsudku stanoven neadekvátně k situaci osoby, není zpracována metodika, spolupráce lékařů s veřejnými opatrovníky je nedostatečná, je nedostatek zařízení se zvláštním režimem pro umístění alkoholiků a schizofreniků, je nízké povědomí veřejnosti o institutu opatrovnictví, chybí supervize a systematické vzdělávání veřejných opatrovníků (počet nesvéprávných přibývá a práce s nimi je velice náročná po psychické stránce).

Pro upřesnění dodáváme, že tento výzkum proběhl ještě před novou právní úpravou. Dnes můžeme říci, že několik věcí se změnilo a respondenti to reflektují takto:

Obecná právní úprava došla zpřesnění, přestože dotazovaní přímo nejásají, jsou si vědomi určitého pokroku, viz R4: *„NOZ vnesl do problematiky alespoň jakýsi řád, který, byť není dokonalý, tak alespoň existuje“.*

Soudy již nerozhodují neadekvátně – nepřihlíží pouze ke znaleckým posudkům, ale zjišťují, co všechno opravdu daná osoba zvládne či ne, viz R2: *„Jako pozitivní změnu vítám nutnost zhlédnutí opatrovance samotným soudcem/soudním úředníkem, který pak nerozhoduje jen od stolu“.*

Metodika již zpracována je, v této práci je z ní čerpáno, přesto R3 uvádí: *„...stále chybí pořádná metodika“.* Domníváme, že to může být způsobeno tím, že tato metodika nebyla nijak propagována nebo našemu respondentovi z nějakého důvodu nevyhovuje.

Co se týče lékařů, z praxe víme, že naopak velmi dobře spolupracují a jsou vstřícní, respektují institut veřejného opatrovnictví. Na základě výše uvedeného můžeme říci, že za dobu působení nové právní úpravy jsme nejen my v osobní praxi, ale i naši respondenti, zaznamenali posun k lepšímu v otázkách veřejného opatrovnictví.

6 ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo na základě odborné literatury popsat a analyzovat veřejné opatrovnictví jako soudem nařízenou podporu vykonávanou prostřednictvím veřejného opatrovníka a ve výzkumném šetření pak zjistit motivaci konkrétních veřejných opatrovníků k vykonávání této činnosti a subjektivně vnímané zdroje satisfakce.

Úvodní kapitoly tvoří teoretický základ, ve kterém se nejprve zabýváme problematikou institutu opatrovnictví jako ústředním tématem. Tato problematika byla charakterizována z pohledu občansko-právního a zvláštní zřetel byl věnován hlavním osobám, které se v tomto právním institutu angažují, tedy osobě opatrovance a osobě opatrovníka. Vytvořili jsme také souhrn kompetencí, kterými by opatrovník měl disponovat. V závěru úvodních teoretických kapitol je vymezena motivace, pojmy, které spolu souvisejí, a představujeme vybrané motivační teorie v kontextu opatrovnictví. Oporou při zpracování úvodních kapitol byla odborná literatura.

Výše uvedený teoretický základ vyústil do výzkumného šetření. V kontextu cíle práce byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie a metodou sběru dat byl polostrukturovaný rozhovor. Zkoumány byly motivační faktory veřejných opatrovníků a jejich zdroje satisfakce. Stanovili jsme jednu hlavní výzkumnou otázku a dvě dílčí. Odpovědi na dílčí výzkumné otázky byly saturovány pomocí kategorií, které vznikly na základě kódů extrahovaných z rozhovorů. Dílčí výzkumné otázky: **Co motivuje veřejné opatrovníky k výkonu činnosti?** a **Co opatrovníci považují za zdroje satisfakce?** sytily hlavní výzkumnou otázku: **Jaká je motivace konkrétních veřejných opatrovníků k vykonávání opatrovnictví?**

V motivaci veřejných opatrovníků k výkonu činnosti nacházíme vnitřní i vnější motivační faktory. Za vnější faktory považujeme přidělení funkce veřejného opatrovníka a potřebu jistoty, která se u respondentů projevila ve formě volby zaměstnání ve státní sféře. Mezi vnitřní motivační faktory řadíme potřebu pomáhat, potřebu sociálního kontaktu, zájmy a hodnoty, dosažení výsledku a altruismus. Dále jsme shledali, že motivace respondentů prošla vývojem, kdy jsme identifikovali souběh vnitřních a vnějších motivačních při volbě povolání a zaměstnavatele. Později

jsme zaznamenali již pouze faktory zaměřené na vnitřní motivaci. Pro opakování motivovaného chování je také nutné své potřeby naplňovat, dojít uspokojení, tedy satisfakce. Jako zdroje satisfakce jsme u veřejných opatrovníků identifikovali pocity radosti, úlevy a uspokojení z dosaženého výsledku. Tyto zdroje si respondenti příliš neuvědomují. Sami jako zdroje satisfakce považují uznání od svých kolegů, pochvalu od vedení a finanční ohodnocení. Dále jsme v souladu s odbornými prameny potvrdili, že motivace a satisfakce jsou spolu vzájemně propojeny – není důvod opakovat vzorce chování, které nepřinesly uspokojení.

Domníváme se, že výzkumné šetření v této diplomové práci má své limity. Těmi jsou nízký počet respondentů, genderově nekorektní vzorek. V průběhu šetření jsme také pocítovali určitou obavu respondentů při kladení otázek osobnějšího charakteru. Přestože výsledky této práce vycházejí z nízkého počtu dotazovaných, domníváme se se, že jsou validní a výzkumný cíl práce byl tak nasycen. Usuzujeme tak mj. ze skutečnosti, že poslední dva rozhovory již negenerovaly žádná nová data.

Podle našeho názoru by další výzkumná šetření v této oblasti mohla být zaměřena především na osobnost opatrovníka. Zejména na nízké sebevědomí opatrovníků, které jsme zjistili v souvislosti s jejich potřebou získávat pochvalu a uznání. Na základě toho, se již v diskuzi výsledků ptáme, jestli jejich nízké sebevědomí v tomto směru může způsobovat absence podpory ze strany kolegů a vedení, zdali by to mohla vyřešit kvalitní supervize? Také se domníváme, že bližší výzkum zaměřený na přístup opatrovníků, kteří jsou sociálními pedagogy, ke klientům a práci s klientem, by mohl být prospěšný při tvorbě vzdělávacího programu či metodiky zaměřené na veřejné opatrovnictví.

Na tomto místě si dovolíme ještě doplnit výčet osob v oblastech, kde může být zpracovaný text prospěšný. Budoucím pomáhajícím pracovníkům by mohla práce přiblížit institut veřejného opatrovnictví. Zároveň by také mohla být užitečná v obeznámení a okolnostmi a důvody pro omezení svéprávnosti a způsobem výkonu funkce veřejného i soukromého opatrovníka.

Podle výsledků našeho výzkumu pracovníci pocítojí silný nedostatek supervize, které při náplni své práce připisují zásadní důležitost jako prevenci syndromu vyhoření. Tento výsledek by mohl být výzvou pro zaměstnavatele a zřizovatele.

Přes výše uvedené limity považujeme cíl diplomové práce za splněný.

7 SEZNAM LITERATURY

BAHBOUH, R., - ROZEHNALOVÁ, E.,- SAILEROVÁ, V.: *Nové pohledy psychodiagnostiky*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2012. 176 s., ISBN 978-80-905313-0-7.

ČÁP, J.: *Psychologie pro učitele*. 3. vydání. Praha: SPN, 1987. 381 s.

DVOŘÁKOVÁ, Z.: *Opatrovnictví věc veřejná* [online]. Liberec: Technická univerzita, 2012. Bakalářská práce. 59 s., dostupné z:

<https://dspace.tul.cz/bitstream/handle/15240/13875/V%2B426-12%2BPb.pdf?sequence=1>.

Etický kodex sociálního pracovníka České republiky [online]. 2006, dostupné z:

http://www.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etick%C3%BD%20kodex_Profesn%C3%AD%20svaz_verII.pdf

EUROPEAN BUREAU OF THE INTERNATIONAL ASSOCIATION OF SOCIAL EDUCATORS, A Common Platform for Social Educators in Europe. In: *Child and Youth Care Forum*. Kluwer Academic Publishers-Plenum Publishers, 2006, 375-389 s., In:

ROZSYPALOVÁ, H.: *Profesní kompetence sociálního pedagoga* [online]. Zlín, 2009.

Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati 119 s., dostupné z:

http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/9171/rozsypalov%C3%A1_2009_dp.pdf?sequence=1.

HARVÁNEK, J.: *Motivační faktory v působení práva*. Brno: Masarykova Univerzita, 1991. 81 s., ISBN 8021003006.

HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. 407 s., ISBN 80-7367-040-2.

HENDL, J.: *Úvod do kvalitativního výzkumu*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1999. 208 s., ISBN 80-246-0030-7.

HORNEY, K.: *Neurosis and human growth: the struggle toward self-realization*, 40th revised edition. New York: Norton, 1991. 400 pp., ISBN 9780393307757.

CHRÁSKA, M.: *K současným trendům pedagogického výzkumu ve světě*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 1995. 48 s.

CHRÁSKA, M.: *Základy výzkumu v pedagogice*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993. 257 s., ISBN 80-7067-287-0.

INSTAND, Z.Ú. *Metodika výkonu opatrovnictví* [online]. 2015, 77 s., dostupné z: https://www.instand.cz/dokumenty/metodika-vykonu-opatrovnictvi_201507211422189.pdf

JURÍČKOVÁ, L., - FILKA, J., - IVANOVÁ K.: *Identifikace aktuálních problémů ve výkonu funkce veřejného opatrovníka* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012, s. 50 -58. ISSN 1804-7122, dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/kontakt/administrace/clankyfile/20120424142519195038.pdf>.

JURÍČKOVÁ, L, - FILKA, J, - IVANOVÁ K.: *Opatrovnictví osob s duševní poruchou*. Praha: Grada, 2014. 160 s., ISBN 978-80-247-4786-6.

KOZELKA, P.: *Výkonová motivace a její zjišťování* [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2010, Bakalářská práce. 65 s., dostupné z: https://theses.cz/id/1eb38c/downloadPraceContent_adipIdno_14827

KRAUS, B.: *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 216 s., ISBN 978-80-7367-383-3.

KUBEŠ, M., - SPILLEROVÁ, D., - KURNICKÝ, R.: *Manažerské kompetence: způsobilosti výjimečných manažerů*. Praha: Grada, 2004. 184 s., ISBN 80-247-0698-9.

Listy Cyrila Höschla [online], Reflex 6/2011, s. 50-51, dostupné z <http://www.hoschl.cz/index.php?search=vin%C3%Adky&lang=cz>.

MADSEN, K., B.: *Teorie motivace: (srovnávací studie moderních teorií motivace)*. 1. vydání. Praha: Academia, 1972. 384 s.

MALÁ, E., - PAVLOVSKÝ, P.: *Psychiatrie: [učebnice pro zdravotní sestry a další pomáhající profese]*. Praha: Portál, 2002. 144 s., ISBN 80-7178-700-0.

MAREČKOVÁ, J., - MATIAŠKO, M.: *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání: otázka opatrovnictví dospělých*. Praha: Linde, 2010. 224 s., ISBN 978-80-7201-801-7.

Masarykova Univerzita V Brně: *Profily absolventů sociálních oborů* [online]. Dostupné z: <http://katedry.ped.muni.cz/socialni-pedagogika/studium/oborova-profilace/prezencni-studium>.

MASLOW, A. H.: *O psychologii bytí*. 1. české vydání. Praha: Portál, 2014. 320 s., ISBN 978-80-262-0618-7.

Mezinárodní klasifikace nemocí. *Duševní poruchy a poruchy chování: Popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka*. Praha: Psychiatrické centrum, 1992. 282 s., ISBN 80-85121-37-9.

MIKULÁŠTÍK, M.: *Sociální kompetence*. 1. vydání. Žilina: PP, 2008. 280 s., ISBN: 978-80-88931-90-4.

Ministerstvo vnitra České republiky, poskytování informací za základě zákona č. 106/1999 Sb. *Téma: registry a evidence obyvatel, telefonický rozhovor.*

Ministerstvo vnitra České republiky: *Výroční statistická zpráva resortu justice 2016* [online]. dostupné z: <http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=387&d=355369>

Ministerstvo vnitra České republiky: *Metodická příručka - základní informace pro obce jako veřejné opatrovníky.* 2016

MORÁVEK, S.: *Úvod do psychodiagnostiky dospělých.* Olomouc: Univerzita Palackého, 1987, 144 s.

NAKONEČNÝ, M.: *Emoce a motivace.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974. 252 s.

NAKONEČNÝ, M.: *Motivace chování.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. 162 s.

NAKONEČNÝ, M.: *Motivace lidského chování.* Praha: Academia, 1996, 272 s. ISBN 80-200-0592-7.

PRAŠKO, J.: *Obecná psychiatrie.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2011. 527 s., ISBN 978-80244-2570-2.

PRAŠKO, J.: *Poruchy osobnosti.* Praha: Portál, 2003. 360 s. ISBN 80-7178-737-x.

ŘIHÁČEK, T., - ČERMÁK, I., - HYTYCH, R.: *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy.* 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2013. 190 s., ISBN 978-80-210-6382-2.

SCHMIDBAUER, W.: *Psychická úskalí pomáhajících profesí*. Praha: Portál, 2000. 176 s., ISBN 80-7178-312-9.

SMĚKALOVÁ, L.: *ADEL - Advocacies for frail and incompetent elderly in Europe: comparative analysis of national systems and innovative approaches = komparativní analýza národních systémů a inovativní přístupy : výzkumný projekt*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009, 88 s., ISBN 978-80-244-2452-1.

ŠVANCARA, J.: *Emoce, city a motivace*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, 183 s.

ŠVANCARA, J.: *Psychologie emocí a motivace*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, 158 s.

TICHÁ, B.: *Opatrovnictví dospělých* [online]. Brno, 2010. Diplomová práce. 152 s., Masarykova univerzita, dostupné z:
https://is.muni.cz/th/174326/pedf_m/DP_definalni_verze_k_20.4..pdf.

Univerzita Hradec Králové: *Profily absolventů sociálních oborů* [online]. Dostupné z:
<https://www.uhk.cz/cs-CZ/UHK/Studium/Studijni-obory.aspx>.

Univerzita Palackého v Olomouci: *Profily absolventů sociálních oborů* [online]. Dostupné z:
<https://www.pdf.upol.cz/uchazec/studijni-obory-bc-mgr>.

VÁGNEROVÁ, M.: *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. 816 s., ISBN 978-80-262-0696-5.

VÁLKOVÁ, D., - HANUŠOVÁ, I., - STŘÍŽOVÁ, M., - BUDILOVÁ, A.: *Stručný přehled nemocí dle 10. mezinárodní klasifikace nemocí se zaměřením na posuzování dočasné pracovní neschopnosti*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2004. 350 s., ISBN 80-86552-79-9.

VÝROST, J., - SLAMĚNÍK, I.: *Sociální psychologie*. 2. přeprac. a rozš. vydání. Praha: Grada, 2008. 408 s., ISBN 978-80-247-1428-8.

Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, ze dne 22. března 2012, In: *Sbírka zákonů*.

Zákon č. 106/1999 Sb. O svobodném přístupu k informacím, ze dne 11. května 1999, In: *Sbírka zákonů*

Zákon č.108/2006 Sb. o sociálních službách, ze dne 14. března 2006, In: *Sbírka zákonů*.

Zákon č.563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ze dne 24. září 2004, In: *Sbírka zákonů*.

8 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Rozsudek

Příloha č. 2 – Práva a povinnosti opatrovníka

Příloha č. 3 – Listina opatrovníka

Příloha č. 4 – Zpráva MVČR

Příloha č. 5 – Struktura rozhovoru

Městský úřad	176
Došlo: 2017-05-29 v 13:56:19	Odbor:
Č.j.: M 111111/2017/1111	Zprac.
Č.dop:	
Listů: 0 Příloh: 4	
Druh: elektronické	

M U H C 5 1 8 5 6 7 3

Jednací číslo: 01
38 Pa No 154/2016

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Okresní soud v [redacted] rozhodl samosoudkyně JUDr. J. [redacted] ve věci posuzované [redacted], bytem [redacted]. [redacted] zastoupené opatrovníkem pro řízení JUDr. [redacted], advokátkou, se sídlem [redacted] 5, za účasti navrhovatele J. [redacted], bytem [redacted], za účasti dětí posuzované [redacted] zastoupených kolizním opatrovníkem [redacted] zastoupených zákonným zástupcem [redacted], o omezení svéprávnosti a opatrovnictví,

t a k t o:

- I. Posuzovaná [redacted], se omezuje ve svéprávnosti tak, že není oprávněna:
- činit právní jednání, jehož majetková hodnota přesahuje 50 Kč
 - nakládat s majetkem, jehož hodnota přesahuje 50 Kč
 - uzavírat smlouvy, jejichž jednotlivá plnění přesahují 50 Kč
 - disponovat s finanční částkou vyšší než 50 Kč s měsíčním limitem ve výši 200 Kč

- právně jednat v souvislosti s vyřizováním důchodu, dávek státní sociální podpory a jiných sociálních dávek
- právně jednat při vyřizování osobních dokladů
- právně jednat ve vztahu k informačnímu systému evidence obyvatel
- právně jednat v pracovněprávních vztazích
- uzavřít manželství či registrované partnerství
- vykonávat rodičovskou odpovědnost s výjimkou osobního styku s dítětem
- rozhodovat o poskytnutí zdravotních služeb popř. důsledcích jejich poskytnutí
- volit a být volena ve volbách

Omezení svéprávnosti se stanoví na dobu tří let.

- II. Opatrovníkem posuzované [redacted] trvale bytem [redacted] [redacted] soud jmenuje město [redacted] které je oprávněno posuzovanou zastupovat ve všech právních jednáních, kterých posuzovaná není schopna podle výroku I tohoto rozsudku.
- III. Soudnímu znalci prof. MUDr. [redacted] Ph.D. se za účast u jednání soudu přiznává odměna ve výši 300 Kč.
- IV. Česká republika nemá právo na náhradu nákladů tohoto řízení.
- V. Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů tohoto řízení.

Rozsudek nabyl právní moci dne [redacted] a doslovně souhlasí s originálem razítka právní moci.

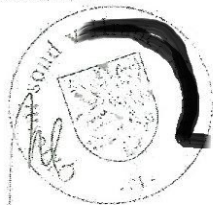
Tato fotokopie výrokové části rozsudku doslovně souhlasí s originálem.

Rozsudek byl vyhlášen dne 9.3.2017

V Hradci Králové dne 24. května 2017

JUDr. [redacted]
soudce

Za správnost vyhotovení:
[redacted]

Práva a povinnosti opatrovníka

1. Opatrovnictví sleduje ochranu zájmů zastoupeného a naplňování jeho práv (§ 457 NOZ).
2. Opatrovník není oprávněn za zastoupeného právně jednat v záležitostech týkajících se:
 - vzniku a zániku manželství,
 - výkonu rodičovských povinností a práv,
 - jakož i pořízení pro případ smrti nebo
 - prohlášení o vydědění a jejich odvolání (§ 458 NOZ).
3. Spravuje-li opatrovník jmění zastoupeného, náleží mu běžná správa takového jmění. Nejedná-li se o běžnou záležitost, vyžaduje se k naložení se jměním zastoupeného schválení soudu (§ 461 NOZ).
4. K povinnostem opatrovníka náleží:
 - udržovat s opatrovancem vhodným způsobem a v potřebném rozsahu pravidelné spojení,
 - projevovat o opatrovance skutečný zájem,
 - jakož i dbát o jeho zdravotní stav a
 - starat se o naplnění opatrovancových práv a
 - chránit jeho zájmy (§ 466 odst. 1 NOZ).
5. Rozhoduje-li opatrovník o opatrovancových záležitostech, vysvětlí opatrovanci srozumitelně povahu a následky rozhodnutí (§ 466 odst. 2 NOZ).
6. Opatrovník při plnění svých povinností naplňuje opatrovancova právní prohlášení a dbá jeho názorů, i když je opatrovance projevil dříve, včetně přesvědčení nebo vyznání, soustavně k nim přihlíží a zařizuje opatrovancovy záležitosti v souladu s nimi. Není-li to možné, postupuje opatrovník podle zájmů opatrovance (§ 467 odst. 1 NOZ).
7. Opatrovník dbá, aby způsob opatrovancova života nebyl v rozporu s jeho schopnostmi a aby, nelze-li tomu rozumně odporovat, odpovídal i zvláštním opatrovancovým představám a přáním (§ 467 odst. 2 NOZ).
8. Opatrovník nesmí bez souhlasu soudu:
 - vyslovit souhlas se změnou osobního stavu opatrovance,
 - zavázat opatrovance k plnění některému z členů opatrovnické rady nebo osoby tomuto členu blízké,
 - nabýt pro opatrovance nemovitou věc nebo podíl na ní, ani opatrovancovu nemovitou věc nebo podíl na ní zeiztit či zatížit,

- nabytí pro opatrovance obchodní závod, podíl na obchodním závodě nebo podíl na právnické osobě, ani tento majetek zcizit nebo zatížit; to neplatí, jedná-li se o nabytí účastnických nebo podobných cenných papírů zajišťujících bezpečný výnos,
- uzavřít za opatrovance smlouvu zavazující ho k trvajícimu nebo opakovanému plnění na dobu delší než 3 roky,
- odmítnout dědictví nebo jiné plnění z pozůstalosti,
- zavázat opatrovance k bezúplatnému plnění jiné osobě, ledaže se jedná o dar poskytnutý k obvyklé příležitosti podle zásad slušnosti v přiměřeném rozsahu a opatrovance je schopen úsudku a projevil s darem souhlas (§ 483 odst. 1 a 2 NOZ).

9. **Bez zřetele na shora uvedené opatrovník bez souhlasu soudu nesmí naložit s majetkem** opatrovance, jedná-li se o:

- nabytí nebo zcizení majetku v hodnotě převyšující částku odpovídající pětisetnásobku životního minima jednotlivce podle jiného právního předpisu, (životní minimum = částka 3.410 Kč dle nař. vlády 409/2011 Sb.)
- nabytí nebo zcizení majetku převyšující jednu polovinu opatrovanceva majetku, ledaže tato polovina představuje hodnotu jen nepatrnou a nejedná se o věc, která je pro opatrovance věcí zvláštní oblíbenosti, nebo
- přijetí nebo poskytnutí půjčky, úvěru nebo jistoty v hodnotách převyšujících částku odpovídající pětisetnásobku životního minima jednotlivce nebo převyšující hodnotu jedné poloviny opatrovanceva majetku (§ 483 odst. 3 NOZ).

10. **Soupis jmění a vyúčtování správy** (§ 485 NOZ)

- a. Opatrovník, který spravuje jmění opatrovance, vyhotoví **do 2 měsíců** od svého jmenování soupis spravovaného jmění a doručí jej soudu, opatrovanci a opatrovnické radě.
- b. Za trvání opatrovnictví vyhotoví opatrovník vyúčtování správy jmění **každoročně vždy do 30. června**. Je-li pro to důležitý důvod, může opatrovance nebo opatrovnická rada navrhnout soudu, aby opatrovníkovi uložil povinnost vyhotovit mimořádné vyúčtování. Opatrovník doručí každé vyúčtování opatrovanci, opatrovnické radě a soudu.
- c. Opatrovník, jehož funkce končí, doručí **konečné vyúčtování** správy jmění opatrovanci, opatrovnické radě a soudu, popř. také dalšímu opatrovníkovi nebo soudnímu komisaři jmenovanému v řízení o dědictví. Zemře-li opatrovník, vydá soudu, který jej jmenoval, listiny a další doklady týkající se opatrovance a jeho záležitostí každý, kdo má tyto listiny a doklady u sebe.

01. 033/2016 70

LISTINA o jmenování opatrovníka

Podle pravomocného rozhodnutí Okresního soudu v [redacted] ze dne [redacted]
[redacted], je jmenováno

Město [redacted]

o p a t r o v n í k e m

[redacted] bytem [redacted] t.č. [redacted]
[redacted], [redacted], [redacted], která byla rozsudkem Okresního soudu v [redacted]
[redacted], č.j. [redacted], omezena ve svéprávnosti tak, že není
oprávněna:

- činit právní jednání, jehož majetková hodnota přesahuje 50 Kč
- nakládat s majetkem, jehož hodnota přesahuje 50 Kč
- uzavírat smlouvy, jejichž jednotlivá plnění přesahují 50 Kč
- disponovat s finanční částkou vyšší než 50 Kč s měsíčním limitem ve výši 200 Kč
- právně jednat v souvislosti s vyřizováním důchodu, dávek státní sociální podpory a jiných sociálních dávek
- právně jednat při vyřizování osobních dokladů
- právně jednat ve vztahu k informačnímu systému evidence obyvatel
- právně jednat v pracovněprávních vztazích
- uzavřít manželství či registrované partnerství
- vykonávat rodičovskou odpovědnost s výjimkou osobního styku s dítětem
- rozhodovat o poskytnutí zdravotních služeb popř. důsledcích jejich poskytnutí
- volit a být volena ve volbách

Omezení svéprávnosti se stanoví na dobu tří let.

Opatrovník je jako soudem jmenovaný zástupce zastoupeného oprávněn a povinen zastupovat opatrovance při právních jednáních a spravovat jeho majetek nad rámec jeho soudem stanoveného omezení, řádně vykonávat povinnosti opatrovníka a dbát pokynů soudu.

Dle ust. § 458 zák.č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen NOZ), opatrovník není oprávněn za zastoupenou právně jednat v záležitostech týkajících se vzniku a zániku manželství, výkonu rodičovských povinností a práv, jakož i pořízení závěti pro případ smrti nebo prohlášení o vydědění a jejich odvolání.

Dle ust. § 460 NOZ dojde-li ke střetu zájmu opatrovníka se zájmem zastoupeného či ke střetnutí zájmů těch, kteří jsou zastoupeni týmž opatrovníkem, anebo hrozí-li takový střet, jmenuje soud zastoupenému kolizního opatrovníka.

Za trvání opatrovnictví vyhotoví opatrovník vyúčtování správy jmění každoročně do 30. června. Opatrovník doručí každé vyúčtování opatrovanci, opatrovnické radě a soudu (ust. § 485 odst.2 NOZ).

[REDACTED]

[REDACTED]
vyšší soudní úřednice

[Handwritten signature]

Příloha č. 4 – Zpráva MVČR

Doručená pošta veřejně_opatrovnictvi - D... X

Soubor Úpravy Zobrazení Přejít Zpráva Události a úkoly Nástroje Nápořádá

Přijmout zprávy Napsat Chat Adresář Štítek Rychlý filtr Hledat <Ctrl+K>

Předmět veřejně_opatrovnictvi 26.07.2017 10:45

Komu já

Dobrý den.

Posílám Vám informace k veřejnému opatrovnictví <http://www.mvcr.cz/clanek/verejne-opatrovnictvi.aspx>

Počet opatrovanců v ČR, na které byl prostřednictvím zákona o státním rozpočtu na rok 2017 vyčleněn příspěvek*):

Celkový počet opatrovanců (veřejného opatrovnictví) 10 872, z toho:

 • opatrovanci v rámci obcí ČR: 10 043

 • opatrovanci v hlavním městě Praze: 829

**) Rozhodným dnem pro stanovení příspěvku na výkon agendy veřejného opatrovnictví na rok 2017 byl 31. květen 2016.*

- k **19. 1. 2015** žilo v ČR **35 501** osob omezených ve svéprávnosti, s trvalým pobytem v ČR
- k **3. 8. 2015** žilo v ČR **36 551** osob omezených ve svéprávnosti, s trvalým pobytem v ČR
- k **31. 12. 2015** žilo v ČR **36 569** osob omezených ve svéprávnosti, s trvalým pobytem v ČR

Jsou tyto informace dostačující?

Mějte se hezky

[Redacted signature]

[Redacted name]
odbor sociálních věcí | oddělení analýz, koncepcí a financování

Krajský úřad Královéhradeckého kraje
Pivovarské náměstí 1245 | 500 03 | Hradec Králové
tel.: 702 212 226, 495 817 571
e-mail: zmachova@kr-kralovehradecky.cz
www.kralovehradeckykraj.eu | www.kr-kralovehradecky.cz

Vstřícný, rychlý a profesionální úřad – spokojený občan.

HVO: Jaká je motivace konkrétních veřejných opatrovníků k vykonávání opatrovnictví?

DVO1: Co motivuje veřejné opatrovníky k výkonu činnosti?

- 1) Co Vás vedlo k výběru povolání a výkonu práce jako veřejný opatrovník?
- 2) Co Vám Vaše práce přináší?
- 3) Co je pro Vás při práci jako veřejný opatrovník nejtěžší? Jak se s tím vyrovnáváte?
- 4) Co všechno děláte nad rámec svých povinností, ve svém volnu, proč?
- 5) Co je pro Vás při práci jako veřejný opatrovník nejdůležitější?
- 6) Jak při své práci využíváte své vlastní zkušenosti?
- 7) Jaký druh činnosti (v souvislosti s veřejným opatrovnictvím) preferujete a proč?
- 8) Jaká je pro Vás důležitost přátelského vztahu s klientem, jak ho navazujete?

DVO2: Co opatrovníci považují za zdroje satisfakce?

- 1) **Jaká jsou největší úskalí, která překonáváte? Co cítíte, když se Vám podaří je překonat?**
- 2) **Jste v zaměstnání spokojená? Pokud ne- Co byste očekávala, co by se muselo stát, abyste byla? Jak by mohl zaměstnavatel přispět, abyste byla spokojenější, jak byste mohla přispět vy?**
- 3) **Co vnímáte jako největší odměnu, kterou dostáváte za Vaši práci? S jakými druhy odměny se na pracovišti setkáváte a jaké preferujete?**
- 4) **Za jakých okolností jste v práci nejspokojenější? Co Vám přináší největší uspokojení?**
- 5) **V čem vidíte největší přínos Vaší práce?**

Další dokreslující otázky:

1. **Jaký je obor Vašeho vzdělání ?**
2. **Co Vás vedlo studovat sociální vědy?**
3. **Jak Vás studium připravilo na veřejné opatrovnictví?**
4. **Jak by takové ideální studium mohlo vypadat (pro práci jako veřejný opatrovník)?**
5. **Jaké kompetence považuješ pro veřejného opatrovníka za stěžejní?**
6. **Jak byste představila práci veřejného opatrovníka někomu, kdo vůbec nemá představu?**
7. **Zažila jsi při práci ještě starý obč. z.?(pokud ano) Jaké nastaly změny s novým občanským zákonem?**
8. **Jaká očekávání se vyplnila (v souvislosti s NOZ) a jaká naopak nikoliv?**